

Gildebrief

25e jaargang no. 4

december 2006

DE GILDEBRIEF

De Gildebrief

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde Vrijwillige Molenaars (GVM). Het blad verschijnt vier keer per jaar en wel in de maanden maart, juni, september en december. De oplage is 2200 stuks.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor de inhoud van het blad, met uitzondering van de artikelen van het bestuur van het GVM. De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst, maar zij behoudt zich het recht voor artikelen niet, gedeeltelijk of gewijzigd te plaatsen.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen, die gelieerd zijn aan 'de molenwereld', bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Advertentietarieven zijn op het redactieadres verkrijgbaar.

Bestuur van het GVM

H.C. (Hein) Steinz, voorzitter, PR, contact Gildebrief, documentenbeheer
Dorpsweg 94, 8051 XW Hattem, tel. 038-4445446
voorzitter@vrijwilligemolenaars.nl

A. (Andreas) de Vos, vice-voorzitter, regiocoördinator, contacten met afdelingen en Bilksemafleidergroep.
Helderseweg 85a, 1817 BB Alkmaar, tel. 072-5121853.
afdelingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

P.J.M. (John) Houben Secretaris, coördinator Arbo en Haccp, examencoördinator
Korhoenderveld 89, 5431 HC Cuyk, tel. 0485-320994
secretaris@vrijwilligemolenaars.nl

W.H. (Wouter) de Wekker, penningmeester, contact ledenadministratie, verzendingen en verzekeringen.
Hinkenkamp 43, 7963 DD Ruinen tel. 0522-472545
penningmeester@vrijwilligemolenaars.nl
Verzekeringen@vrijwilligemolenaars.nl

P.A.M. (Petro) van Doorne, coördinator opleidingen, contact lesstofcommissie en werkgroep watermolenaaropleiding
Steenakker 44, 6651 JE Druten, tel. 0487-515643
opleidingscoördinator@vrijwilligemolenaars.nl

J.G.J. (Joyce) Beneker, contact biotoop
Pr. Bernhardlaan 348, 2033 SC, Haarlem. tel. 023-5634193
biotoop@vrijwilligemolenaars.nl

Fr. (Frans) Tulleman, ledenadministratie
Vasco da Gamastraat 4 5665 GL Geldrop,
tel. 040-2863023
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl
webmaster@vrijwilligemolenaars.nl

Examencoördinator

P.J.M. (John) Houben
Korhoenderveld 89, 5431 HC, Cuyk, tel. 0485-320994
examencoördinator

Ledenadministratie ledenadministratie

Fr. (Frans) Tulleman
Vasco da Gamastraat 4, 5665GL Geldrop, tel 040-2863023
ledenadministratie@vrijwilligemolenaars.nl

Rekeningnummer GVM t.b.v. contributie
Postbank (giro) 2144780 ten name van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars te Ruinen

Gildeverzekeringen

W.H. (Wouter) de Wekker
Hinkenkamp 43 9763 DD Ruinen, tel. 0522-472545
verzekeringen@vrijwilligemolenaars.nl

Rekeningnummer G.V.M t.b.v. Gilde verzekeringen
Postbank (giro) 3503794 t.n.v. Gilde verzekeringen te Ruinen

Bliksemafleidercontrole

Coördinator L.J. (Leo) Tiggelman
Livius 7, 3962 KD Wijk bij Duurstede, tel. 06 22004848,
b.g.g 0343-575684
bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl

Gilde verzendingen

H.P.A.(Hub) van Erve
Hoevense Kanaaldijk 9, 5018 EA Tilburg, tel. 013-5362100
verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

Steunpunt Molenbiotoop:

De Hollandsche Molen (e-mailadres DHM@molens.nl)
Zeeburgerdijk 139, 1095 AA Amsterdam, tel 020-6238703,
fax 020-6383319

Redactie Gildebrief

Redactieadres
J.B. Steensel, Plataanstraat 14, 3281 CP Numansdorp
tel. 0186-681960
of 06-27305553, redactie@vrijwilligemolenaars.nl
redactieleden: J.B. (Jaap) v. Steensel, A. (Alice) de Wit,

IN DIT NUMMER

Verslag jaarvergadering	1
Het einde van een tijdperk	5
Het hellend schepblad en de Bleiswijkse droogmakerij	6
Jaar van de Molens 2007	13
Op reis met Gijs	15
Het rietdekken van molens	18
Stap verder bij herziening molenaarsopleiding	19
Contributie en verzekeringen 2007	20
Waarom verzekeren?	21
Molententoonstelling 27 januari t/m 28 mei 2007	22
Controleur gezocht	23
Inschrijving geopend voor TIMS Symposium 2007	23
Waat hij nu wel of niet	23
Een grafsteen met vervolg	24
Najaarsexcursie van het Gilde van Vrijwillige Molenaars	25
Maalwerk. Wind of stoom.	26
Boekenbericht	28
Geslaagden, proficiat!	29
In memoriam	30
Vrouwelijke molenaars	31

Voorblad omslag:

Het behoefte niet altijd een grote molen te zijn om het omslag te vullen. Dus dit keer een kleine maar levensechte Friese Spinnepkop. Het betreft de Polslootpoldermolen te Akkrum, Gebouwd in 1849 met een houten vijzel in een dito vijzelbak. Foto: Popke Timmermans.

Achterblad omslag:

De Wittemolen te Meeuwen bij ondergaande zon. Een pracht plaat genomen op het juiste moment. Deze kregen we toegezonden als uitstekend geachte plaat voor het omslag. De maker van deze foto is Aart Jan Hak.

Kopij voor het volgende nummer moet voor

1 februari 2007

in het bezit zijn van de redactie.

Allerhande informatie via onze web-site:

www.vrijwilligemolenaars.nl

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Verslag jaarvergadering

Notulen van de jaarlijkse Ledenvergadering op 1 april 2006, gehouden in Hotel Haarhuis te Arnhem.

1. Opening door de voorzitter

Hein Steinz, voorzitter van het Gilde van Vrijwillige Molenaars, opent de vergadering met een woord van welkom. De leden wordt verzocht de presentielijst te tekenen bij de ingang van de zaal.

2. Bestuursmededelingen

Voordat we overgaan tot de orde van de dag wil de voorzitter graag een belangrijke mededeling doen.

Een tijdje geleden heb ik al eens geschreven over het gebruik van het molenprikbord. Nuttig maar met beleid te gebruiken, tenslotte is dit medium voor iedereen toegankelijk. Dat het niet altijd goed gaat mag blijken uit een recentelijk op het prikbord verschenen bericht. Een ongenueanceerde scheldpartij, persoonlijk zelfs en, eigenlijk het minst acceptabele, anoniem, alhoewel de schrijver op dit punt zijn mededeling wat onvoorzichtig geformuleerd heeft.

We zijn de beheerder van het prikbord dan ook erkentelijk dat deze mededeling weer direct verwijderd is en zullen op deze mededeling verder niet reageren. Het lijkt ons voor de hand liggend dat, mocht de schrijver lid zijn van het Gilde en gegeven de reacties van de leden, de schrijver de enige juiste keuze maakt en het lidmaatschap van het Gilde opzegt.

We zijn verder van mening dat de vereniging een verklaring verdient, want ik zie een hoop onbegrip op de gezichten bij mensen die geen bezoekers zijn van molenprikbord.

Al weer geruime tijd geleden werden we door het afdelingsbestuur van Noord-Brabant opmerkzaam gemaakt op het gedrag van één onzer leden. Dit had te maken met, laten we het makkelijk formuleren, een eigen opvatting van de opleidingsregels en de omgang met medeleden in de openbaarheid. Uiteindelijk moesten we constateren dat er geen verbetering van de situatie optrad en dat het betreffende lid volhardde in zijn standpunt. We hebben toen dit lid aangeschreven met een kopie naar diverse betrokkenen om zijn activiteiten te staken. Reden voor deze persoon om een advocaat in de arm te nemen. Dit is natuurlijk geen situatie, die voort kan duren en daarom hebben we gelukkig Jaap de Zeeuw bereid gevonden een bemiddelingspoging te doen. Uiteindelijk heeft dit, eigenlijk door halsstarrig volharden in eigen mening, tot niets geleid. Voor de duidelijkheid, voor de mensen die het prikbord wel gelezen hebben, van een rectificatie is nooit sprake geweest.

Al met al een bijzonder vervelende situatie die veel te veel energie kost. We kunnen natuurlijk enkele vragen beantwoorden, mochten die er zijn, maar willen eigenlijk in deze ledenvergadering hier verder geen overmatige aandacht aan besteden.

Na een vragende opmerking uit de zaal meldt de voorzitter:

We hebben in de verklaring gezegd dat we niet op het stuk zullen reageren, we hebben alleen genoteerd dat het stuk op het prikbord verschenen is. Dat baart ons zorgen, want we vinden eigenlijk dat dit soort uitingen daar zeker niet thuis hoort. Het feit dat dit gebeurt daar maken we ons druk over.

De voorzitter wil wel uitleggen aan mensen, die geïnteresseerd zijn wat er precies aan de hand is. Het is een

vervelende zaak, die veel tijd kost en waar niemand bij gebaat is.

Voorzitter gaat over tot de orde van de dag:

Afmeldingen: Voor de vergadering van vandaag hebben zich afgemeld: G.Sturkenboom, Bart Dooren, Jan van Loenen en Johan van Es.

We hebben geen meldingen van tegenkandidaten voor Andreas de Vos ontvangen.

Uit de zaal meldt E. Stoop dat de oud-voorzitter van de examencommissie dhr. A. Spoel onlangs overleden is.

De vergadering staat met een moment van stilte om bij zijn overlijden stil te staan en de voorzitter spreekt uit dat het altijd jammer is als deze mensen van ons heengaan. Verder bedankt hij voor de mededeling.

Verder zijn er geen bestuursmededelingen.

3. Vaststellen van de notulen van de ledenvergadering 2005, zoals gepubliceerd in de Gildebrief van juni 2005

Geen op- of aanmerkingen uit de zaal.

Daarmee zijn de notulen van de jaarvergadering 2005 vastgesteld, onder dankzegging aan de secretaris.

4. Jaarverslag 2005 van het Gilde, gepubliceerd in deze Gildebrief

Geen op- of aanmerkingen uit de zaal.

Waarmee het jaarverslag 2005 is vastgesteld onder dankzegging aan de secretaris.

5. Financieel verslag 2005

De penningmeester geeft een toelichting aan de ledenvergadering op het financiële jaarverslag 2005, zoals gepubliceerd in de Gildebrief.

Erratum: kopje "begroting 2006" op pag. 5 Gildebrief moet zijn "begroting 2005".

De penningmeester doet voorstellen voor premieverhoging WA-plus verzekering om een betere dekking te krijgen van het weerstandsfonds, omdat er onvoldoende dekking is.

Of de WA-plus deel uit laten maken van de contributie en vraagt ideeën uit de zaal.

Daarna ontstaat een discussie uit de zaal.

+ Degene die schade lijdt laten delen in het eigen risico
Antwoord: Blijft de vraag welke schades je aan een lid kan betalen. Dit blijft arbitrair.

+ Voorkomen dat er een eindeloos gehakketak ontstaat wie moet betalen. Iedereen moet de schade delen.

+ De WA-plus moet zo blijven, je weet dat je verzekerd bent. Probeer € 2500 eigen risico naar beneden te krijgen. Dat betekent wel een hoge premie, maar dan weten we zeker dat het goed zit. Maar die moeten we allemaal betalen.

Antwoord: Dit is uitgezocht door Jan van Loenen. De verzekeringsmaatschappij is daar niet toe bereid. Zij stelt dat het eigen risico € 2500 moet zijn.

+ Wil graag lans breken voor solidariteit.

Je moet de vrijwilligers niet zelf voor de kosten op laten draaien. Vrijwilligerswerk verdient een stimulans. Als vrijwilliger moet je niet met de gedachte rondlopen dat als er iets gebeurt je voor de kosten moet opdraaien.

Antwoord: Je moet alle aspecten de revue laten pas-

- seren. Het gaat erom wat onze leden ervan vinden.
- + Dat het Gilde failliet zou kunnen raken door zoiets is het paard achter de wagen spannen. Je moet zorgen dat dit niet gebeurt. Stelt voor het bedrag waarmee de kas belast wordt gelimiteerd wordt en aan het eind van het jaar claims bekijken en naar rato uitbetalen.
Antwoord: Dat zou betekenen dat een gedeelte van het eigen risico afgewenteld zou worden op de molenaar of de moleneigenaar.
 - + In de regel is dit schade die wordt geleden door de moleneigenaar en niet door de molenaar. In het verleden is gesproken over premie WA-plus voor rekening van moleneigenaar. Er is een aantal moleneigenaren, die dat zonder enig probleem doet.
Antwoord: Voorzitter komt erop terug. Er is een schadegeval geval 2 jaar terug, waar we nog op terug komen.
 - + Vraag; Wat is percentage molenaars dat geen WA-plus heeft. Het is een aanrader aan ieder dit wel te doen. Het risico is buitengewoon hoog.

Penningmeester geeft aan dat 1 april aangemeld zijn bij de verzekering 742 leden met ongevallenverzekering en 760 leden met WA-plus. Dit is nog niet de helft van het aantal praktiserende molenaars.
Dit weegt niet op tegen de risico's die we als molenaar lopen.

Voorzitter: Je wordt bijna persoonlijk aansprakelijk gesteld als er iets gebeurt op de molen. Dit kan heel ver gaan.

Dat een eigenaar de premie betaalt is prima maar hij kan nooit de aansprakelijkheid overnemen.

Penningmeester noemt daarop een concreet voorbeeld. Er is een grote schade aan de molen, loopt bijvoorbeeld in de tonnen.

De opstalverzekering van de eigenaar dekt die storm- en andere schade aan de molen. Stormschade is helder, daar kan de molenaar niets aan doen. Maar als de molenaar even een grote boodschap is gaan doen, terwijl de molen draaide en er gebeurt wat dan heb je ook schade. De verzekering dekt die schade, maar dan komt de verzekeraar richting de molenaar wegens nalatigheid en stelt deze hoofdelijk aansprakelijk voor de schade. Daar is de WA-plus verzekering voor.

Dus als er schade is aan de molen door nalatigheid of door even niet oppassen van de molenaar, dan wordt de schade aan de molen gedekt door de verzekeringsmaatschappij van de eigenaar en deze stelt vervolgens de molenaar hoofdelijk aansprakelijk voor de veroorzaakte schade. Dit is niet alleen de schade aan de molen maar ook de Mercedes die onder dat windbord stond, of auto of woning, bij wijze van spreken.

Vraag uit de zaal: Hoever gaat de dekking van de WA verzekering?

De persoonlijke schade, die je veroorzaakt wordt gedekt door de WA-verzekering die in de contributie zit en de WA-plus verzekering dekt de schade aan molen die door de molenaar veroorzaakt wordt. In eerste instantie probeer je de schade bij de verzekering van de eigenaar terug te halen. Als dat niet lukt dan dekt onze WA-plus verzekering de schade en als de verzekering van de eigenaar probeert om de schade terug te halen, dan heb je daar ook de WA-plus verzekering voor.

Dus het kan heel ver gaan.

Vraag: Is de WA-plus ook van belang voor leerlingen, omdat zij onder verantwoordelijkheid van een geslaagd lid draaien?

Antwoord: Leerlingen in opleiding moeten een persoonlijke verzekering afsluiten. Zij kunnen niet meedraaien op de verzekering van de instructeur. De verzekering

is persoonlijk gebonden. Ook al ben je op de dag van opleiding met een instructeur erbij aan het draaien en er gebeurt iets verkeerd door een leerling. Hij laat het vangtouw uit zijn handen slippen bijvoorbeeld en dit heeft gevolgen, dan is daar wel de molenaar in opleiding voor verantwoordelijk. Daar heb je de WA-plus verzekering voor.

Vraag: Is dit een nieuw geluid? Antwoord: Dit was altijd zo. Het staat in de groene folder.

De WA-plus- verzekering dekt de opzichtschaade aan de molen en ook de productaansprakelijkheid.

Het nieuwe geluid eraan is dat de verzekeraar van de eigenaar, de molenaar nu in rechte aanspreekt voor de schade.

Zaal: Het verplicht stellen en onderbrengen in de contributie van de verzekering ter bescherming van de leden en van de verzekering.

Oppert de mogelijkheid het licht op steken bij een andere verzekeringsmaatschappij. De voorzitter vraagt om suggesties.

Zaal: Oppassen om de WA-plus-verzekering bij de contributie op te tellen. Er is een groot aantal slapende leden. Als je die plotseling confronteert met de verzekering heb je kans dat ze opzeggen.

Reactie uit de zaal: Je kunt een faillissement van een vereniging slecht ophangen aan leden die niet actief zijn.

Toelichting penningmeester: We hebben 1981 leden. Er zijn 900 tot 1000 gediplomeerde leden.

Er zijn heel veel geslaagde leden en ook heel veel leerlingen, die geen WA-plusverzekering hebben. Dat is een keuze aan zichzelf. Of zij moeten een risicoafweging gemaakt hebben of hun eigen WA-verzekering de hobby dekt. De mijne doet dat niet en dus heb ik een WA-plus-verzekering. Of de eigenaar heeft er geen problemen mee en heeft in een contract vastliggen dat alle schade aan de molen voor zijn rekening of zijn maatschappij zijn.

Het is maar hoe elke individuele molenaar dit verhaal afgedekt heeft.

Vraag: Speciale donateurs, hoe zijn die verzekerd?

Antwoord: Speciale donateurs zijn donateurs jonger dan 16 jaar. Zij mogen officieel niet met de opleiding beginnen en zijn dus ook niet verzekerd, want ze kunnen niet verzekerd worden.

Donateurs en speciale donateurs vallen buiten de verzekering en krijgen hier zelfs geen uitnodiging toe. Zij hebben ook een speciaal tarief.

J. Tigelaar: Vraagt om dit in de Gildebrief duidelijk te vermelden. Hij wist ook niet dat een leerling in opleiding WA-plus verzekerd moet zijn.

Antwoord: Het is een eigen keuze. Het blijft een facultatieve verzekering.

Had altijd de indruk dat een leerling onder verantwoordelijkheid van de instructeur viel en heeft dit altijd begrepen.

De voorzitter geeft toelichting over de aansprakelijkheidstelling.

In het geval van een leerling en een instructeur, maar ook voor molenaar alleen op een molen.

Zelfs dan is het de vraag of je de molenaar aansprakelijk kunt stellen.

De penningmeester geeft aan dat er in het overleg met het bestuur besproken is om een groot artikel in de Gildebrief te plaatsen, samen met Jan van Loenen, waarin ook de WA-plus verzekering aan de orde komt.

Zaal: Vraag of een leerling in opleiding zonder instructeur draaien.

Antwoord: Als een leerling niet onder toezicht draait van een geslaagd lid of vakinstructeur is de verzekering niet geldig. Dit staat allemaal duidelijk in de groene folder.

Vraag: Andere optie: de verzekering in aparte constructie stichting onderbrengen, zodat er niets gebeurt met het Gilde.

Vraag: Is gastgevend molenaar gelijk aan instructeur, deze heeft ook leerlingen op de molen.

De gebruikte formulering is begeleiding door een geslaagd lid.

Voorzitter vat samen:

1. Formuleren van de situatie in Gildebrief
2. Een voorstel over het verplicht stellen of over meer leden verspreiden van de WA-pluspremie.
3. Beperking van het risico bedrag wat de vereniging uit kan keren.
4. Hele verzekering onderbrengen in een los van het Gilde staand geheel.

We moeten wel nadenken of we een molenaarsclub zijn of een verzekeringsmaatschappij.

Het een kan niet zonder het andere en buiten de club is het niet te vinden.

In ieder geval is aan te raden: Maak de eigenaar duidelijk dat het verzekeren van de molenaar een belangrijke zaak is en probeer dus ook de premies die je betaalt te declareren bij de eigenaar.

Zaal: Stelt voor het bestuur een mandaat te geven, over te gaan om het verplicht stellen van de WA-plus in 2007 in te laten gaan.

Zaal: De mogelijkheid om de eigenaar te laten betalen, kan ook door duidelijk te maken wat het aandeel van de verzekering is in de contributie.

Voorzitter geeft aan: Pas op met wat in de algemeenheid als vrijwilligersverzekering doorgaat. Dit is meestal een ongevallen-verzekering, niet als je door eigen handelen schade veroorzaakt aan de molen en dekt niet de aansprakelijkheid. Kijk de polis hier goed op na.

Zaal: Wil eraan toevoegen dat Rijk en gemeente hun goederen niet verzekeren.

Voorzitter vraagt de vergadering over mandaat bestuur. Dit wordt bij handopsteken verleend door meerderheid van de vergadering, zonder tegenstemmen.

Voorzitter: Met dit mandaat kunnen we verder. Dank daarvoor, dit is goed voor de vereniging.

7. Verslag van de kascommissie

Voorzitter Frits Harteman geeft verslag van de kascommissie.

De kascommissie, bestaande uit H. Sangers, R. Peereboom en F. Harteman, zijn in Hoogland bij elkaar geweest om de boeken van de penningmeester te controleren.

De penningmeester heeft ons aan de hand van jaarrekening, balans en winstrekening op alle kosten attent gemaakt en alle vragen goed beantwoord en vervolgens hebben we een aantal van de 5000 mutaties gecontroleerd.

We hebben geen onregelmatigheden ontdekt. We stellen voor het bestuur en penningmeester te dechargeren en hem te bedanken voor het vele werk dat hij heeft verricht.

Met applaus is de jaarrekening vastgesteld door de vergadering.

8. Vaststelling van de begroting 2006

Penningmeester geeft uitleg over begroting 2006, waar

na de vergadering met applaus instemt. Daarmee is de begroting 2006 vastgesteld.

9. Benoeming van de kascommissie en reservekascommissie

Frits Harteman was voor de laatste keer lid van de kascommissie, waarvoor onze dank.

Volgende jaar zijn lid: R. Peereboom, H. Sangers en K. Loeffe uit de reservegroep.

Voor 2007 treedt H. van Erve toe als reservelid kascommissie.

10. Bestuursmutaties

Volgens schema is Andreas de Vos dit jaar aftredend en herkiesbaar. Er zijn geen tegenkandidaten gemeld. Met algemeen applaus vergadering is Andreas weer benoemd.

Verder zijn er nog twee mensen die hun functie gaan verlaten:

B. Dooren gaat de lesstofcommissie verlaten.

Bart heeft activiteiten rond het beschermheerschap van Prins Friso in Delft en kan daarom niet op de vergadering aanwezig zijn.

Petro van Doorne geeft verder toelichting:

Bart weet zelf niet hoe lang hij lid is van lesstofcommissie. Hij is erin gekomen door Gerbrand de Vries.

Bart vormde samen met Peter de Moes en Gerrit Pouw de lesstofcommissie. Ook heeft Bart ervoor gezorgd dat ook in moeilijke tijden, er beweging bleef in de voortgang en daardoor ook, dat er nu een nagenoeg complete basiscursus is.

Langs deze weg wordt Bart bedankt voor zijn inzet voor de lesstofcommissie en voor het Gilde. Petro zorgt ervoor dat het bedankje aan Bart uitgereikt wordt.

De vergadering bedankt Bart met een applaus.

W. Hurkmans heeft 4 jaar redactiewerk gedaan met veel inzet en waardering en plezier van de overige redactieleden.

Willem is gestrikt door H. Steinz, of dit iets voor hem was. Hein memoreert de vele ritten naar de familie Pouw voor de redactievergaderingen. Jammer dat je prioriteiten anders gaan liggen, maar je bent niet verloren voor de vereniging.

Willem wordt bedankt voor zijn inzet. Hij krijgt een boekje voor het thuisfront, omdat je dit nooit alleen doet. De vergadering bedankt Willem met een applaus.

11. Rondvraag

B. Slooten:

Commentaar geleverd op de modules en dergelijke.

Heeft enige zorg over slepende verplichting tot bijeen nascholing. Heeft geen moeite met Arbo en hygiëne, maar wel met nascholing waar je geldigheid van een getuigschrift van af zal hangen.

Ik zie niet in wat bijscholing in beroep van 400 jaar oud doet.

Als vrijwilliger moet je bijscholen alleen als het nut heeft. Ook als je een aantal jaren niet actief bent kun je bijvoorbeeld een aantal keren verplicht meelopen met instructeur.

Tot slot: Wie gaat er bijscholen, dat zijn ook vrijwilligers.

Voorzitter: We zijn nog steeds met voorstellen bezig. Er is nog geen duidelijk geformuleerd voorstel.

We gaan het aantal voorstellen terugbrengen, die weer worden voorgelegd aan de opleidingsraad.

Toelichting P. v. Doorne:

Half april zijn voorstellen van de opleidingswerkgroep klaar. Daarna gaan de afdelingsbesturen ze beoordelen en komen de reacties van de afdelingen.

Bart Slooten: Gaat om geldigheid getuigschrift. Wil graag slotopmerking maken

Bij- en nascholing is in de huidige maatschappij goed, Alleen bijscholen als het nut heeft, niet omdat ieder het moet doen.

Voorzitter ondersteunt dit. Bijscholing komt alleen uit maatschappelijke ontwikkelingen, niet uit het molenaarsvak.

Voorstellen gaan naar afdelingen, daarna naar de opleidingsraad. Als er wijzigingen nodig zijn in statuten of reglementen komen die eerst in de ledenvergadering. Die heeft het laatste woord.

E. Stoop: Vraagt of onderdelen van voorstellen relevant zijn. Laat het aspect nascholing buiten de discussie van de opleiding want je werkt jezelf in de nesten. Voorzitter vindt dit een duidelijke boodschap.

H. Calis: Vraag over de Gildeverzekering. Dekkt deze wat je als molenaar doet. Als je molen wordt gerestaureerd, dan valt je molen onder de verzekering van de molenmaker. Dan is je molen gelijk een bouwput, met alles wat er bij hoort.

Er is een restauratiestatus. In hoeverre ben je verzekerd als je doordraait met de molen en in hoeverre moet je een schriftelijke vrijbrief hebben van de molenmaker als je door wil draaien. In wezen sta je op heel glad ijs.

Voorzitter: heeft geen pasklaar antwoord.

Het blijft wel zaak dat we praten over persoonlijke aansprakelijkheidsverzekering.

Als er iets mis gaat. Heeft iemand schuld. Dan blijft nog de vraag of hij aansprakelijk gesteld kan worden of niet.

G. Pouw geeft aan: In de bouwwereld is het zo en zeker bij de molenmaker:

Als er aan het staande en gaande werk wordt gewerkt is de molenmaker verantwoordelijk voor de molen. Zelfs de eigenaar mag wel op zijn terrein komen maar mag niets aan de molen doen.

Zolang aan de molen gewerkt wordt mag alleen de molenmaker wat doen met de molen en niet de eigenaar en zeker niet de vrijwilliger.

Voorzitter: Bij elke restauratie van een molen hoort een veiligheidsplan, daarin moet staan of er verantwoord gedraaid kan worden met de molen.

Toon van As: Wil ingaan op opleiding voorstel 1 en 3. Moet er nog gekozen worden. Veel molens staan stil. Tekort aan vrijwilligers wordt groter. Er is veel theorie. Voor jonge vrijwilligers onder 18 jaar is er niets. Dit overziend is er nog maar een mogelijkheid en dat is mogelijkheid 3. Waarom nog veel tijd besteden aan mogelijkheid 1.

Voorzitter: We zijn in het proces van de voorstellen en welke kant we uitgaan. Dit is een van de vele meningen binnen de vereniging. Je staat zeker niet alleen in je mening, heeft ook fundering, maar we zullen met zijn allen beslissen welke kant we uitgaan.

J. Tigelaar: Geeft redactie Gildebrief complimenten voor reclame die zij maken voor de molendag.

Heeft het probleem dat met telebankieren de naam niet overkomt. Je krijgt alleen bedrag en geen naam.

Voorzitter: Laat ieder bij betalingen ervoor zorgen dat de informatie compleet is.

H. Toet: Hoe denkt het bestuur over een molenaar die één molen wil bemalen.

Voorzitter: Een molen een molenaar geen probleem. De achterliggende vraag is de opleiding voor een type molen. Denkt aan DAF rijbewijs.

Antwoord: Dit aspect zit nog in voorstel 3. Het is er nog.

H. Toet: Heeft negatieve ervaringen, met het bepalen wat te leren.

Er zijn geen regels, wat molenaar van een molen in grote lijnen moet kennen.

Heeft 3 personen van de molen afgestuurd omdat ze een eigen idee er over hebben.

Voorzitter: De argumentatie is duidelijk. We hebben als vereniging een gezamenlijke doelstelling, het behoud van het molenaarsvak. De vereniging zal erover beslissen.

H. v. Erve: Op het middagprogramma staat uitreiking certificaten van geslaagde korenmolenaars.

Hij wist niet dat de cursus liep. Vraagt om hierin transparanter te zijn.

P. v. Doorne: Er zijn veel aanmeldingen en we hebben niet genoeg instructeurs beschikbaar.

We gaan toch een oproep plaatsen zodat mensen zich in kunnen schrijven.

Normaal organiseren we de cursus per twee jaar. We willen nu elk jaar. De opmerking is terecht.

13 Sluiting

Het ochtendgedeelte van de vergadering wordt, onder dankzegging voor de medewerking en aanwezigheid afgesloten.

In het middagprogramma kwam aan de orde:

De uitreiking van de certificaten korenmolenaars met 8 geslaagden.

Presentatie Werkgroep van het jaar van de molens door Marieke Berendsen, De Hollandsche Molen.

Presentatie over het Symposium TIMS 2007 door E. Stoop.

Verder een boeiende lezing over watermolens in Oost-Nederland en de Veluwe door Herman Hagens.

Aanwezigen: 55 mensen hebben getekend voor aanwezigheid.

Het einde van een tijdperk

Het tijdperk dat eindigt heeft betrekking op de Gildebrieff, maar wat houdt dat in?

Nu beste mensen ik, Gerrit Pouw, heb besloten om de redactionele werkzaamheden wat betreft de Gildebrieff over te dragen aan anderen. Eén van de redenen is dat er nu een enthousiaste groep jonge mensen is in de redactie die staat te springen om het werk over te nemen en dat is een fenomeen waar je (mis)gebruik van moet maken. Zeker als je met dit werk al sinds 1979 bezig bent geweest.

Ergens mee stoppen houdt veelal in dat je zittend in een luie stoel al naar het plafond sturende of kijkende naar een "uitermate interessant tv programma" eens omkijkt in de tijd, en dan passeert de geschiedenis van ons huis-organ de revue.

In 1975 verscheen de eerste uitermate eenvoudige mededeling aan de leden. Deze betrof een jaarverslag over het jaar 1975, als verantwoording van het bestuur wat men had uitgevoerd, o.a. met de contributiecentjes. Deze werd opgevolgd door een algemeen informatiebulletin aan de leden in 1976. Dit werd een jaarlijkse aanlegenschap tot april 1978 maar nu inmiddels voorzien van waarlijk een echte Gilde-kop.

En dan gebeurt het... in juni 1979 verschijnt mijn naam voor het eerst in de tekst gekoppeld aan het feit dat het Gilde besloten heeft om Informaties uit te gaan geven betreffend diverse onderwerpen met de vermelding dat ik dit zou verzorgen.

Inmiddels was men al druk bezig met de zo gekschend genoemde 'Inktklodderclub', waarvan Andries van de Graaf de machinist van de stencilmachine was en Gerard Ottevanger zijn steun en toeverlaat.

Deze mensen hadden in 1982 besloten dat er voor de informatie verstrekking een omslag diende te komen met een kerst- en nieuwjaarswens. Dat werd verzorgd en viel deels in de smaak bij het Gildebestuur, maar men vond de uitvoering toch niet van dien aard, het Gilde waardig.

Gedreven door deze gezonde gedachte en gevoed door het feit dat het Gilde in 1982 10 jaar bestond werden de stoute schoenen aangetrokken en werd besloten een gedrukte uitvoering voor een omslag het levenslicht te laten verschijnen.

Naar aanleiding van het heugelijke feit dat we 10 jaar bestonden werd tevens een oproep gedaan aan de leden om het informatieblad een eigen naam te geven. Diverse orgaannamen werden in gezonden waarvan uiteindelijk de tekst "Gildebrieff" op de toen nog gebruikelijke najaarsvergadering de meest stemmen kreeg.

Op de daarop volgende bestuursvergadering werd mij toen officieel het redacteurschap in de schoenen geschoven, met de opmerking "Je bent er toch al mee bezig dus....." Wel vermeldenswaardig is dat hiermede tevens beslist werd dat mijn echtgenote hoofd werd van de zetterij in de vorm van het op stencil zetten van de binnengekomen kopij. Andries van de Graaf bleef nog hoofd van de drukkerij dus hij vermenigvuldigde alles met de stencilmachine en dat waren toen al minstens 300 exemplaren.

Dit werkte zo ongestoord door tot Andries mededeelde dat het wel erg veel was geworden om handmatig dit aantal samen te rapen met hulp van z'n echtgenote. Andries eigen, hij had al op een oplossing zitten broeden en verzocht om een sorteeraapparaat te mogen aanschaffen. Er werd goedgunstig op gereageerd, wat tot gevolg had dat na een bestuursvergadering bij ons thuis dit

apparaat omstandig door Andries werd gedemonstreerd op het perron van station Naarden-Bussum.

De tijd stond echter niet stil en zowel het Gilde zelf als de Gildebrieff werden door de tijd voortgestuwd naar een steeds groeiende omvang. Ook de samenstelling en het vervaardigen van de Gildebrieff liep letterlijk en figuurlijk uit de hand. De zaak was in de loop der jaren zo omvangrijk geworden dat Andries inmiddels een eigen drukkerij had gevormd in een gehuurde opbergruimte bij een stel bejaardenhuisjes.

Het Gildebestuur hakte zeer voortvarend de knoop door met de uitroep "we gaan het blad geheel laten drukken". De drukker werd de zelfde als die tot dan de omslagen drukte, te weten Drukkerij De Groot in Goudriaan.

Het formaat werd A5 op het formaat 21 x 14,5. Wat een weelde!, al was het eerste blad in die vorm gesierd met een barometer staande op storm. De storm bleef gelukkig uit en ik kreeg tevens hulp van een graficus zijnde onze latere weerman, Jan Kurver, en Dickjan Braay. Samen met hen werd de uitvoering opgezet en het lettertype uitgekozen, enz. Andries bleef getrouw de verzending verzorgen van het inmiddels tot 700 uitgegroeide aantal bladen.

Ruim een achttal jaren verscheen het blad in die afmeting tot ook nu weer het Gilde groter gegroeid was. En wederom nam het bestuur op voorstel van de redactie een juist besluit om het formaat op te krikken naar het huidige formaat A4. Maar dat niet alleen, men nam tevens een nog fraaier besluit: het moest niet alleen groter maar ook mooier. Dit hield in dat het omslag in kleur uitgevoerd mocht worden. Het Gilde en de Gildebrieff waren letterlijk en figuurlijk de kleuterjaren en de puberteit ontgroeit.

Als eerste voorblad werd gekozen voor een foto in een rechtgeaard molen feestelijke uitvoering, nl. een paltrok voorzien van Zaans mooimakersgoed.

Nu bij het afsluiten van de 25ste jaargang vind ik het welletjes en heb besloten ruim baan te geven aan de aanstormende jeugd zoals dat dan wordt gezegd. En ik ben er van overtuigd dat de twee overige redactieleden dit gezegde zeker waar zullen maken. Ik hoop en verwacht dan ook dat het aan de komende Gildebrieven te zien zal zijn. Tot slot dank aan ieder die in de loop van de vele jaren voor kopij hebben gezorgd en bij tijd en wijle daadwerkelijk mee hebben geholpen. En speciaal denk ik daarbij dan aan de vrijwilligers die tijdens het samenstellen van de gestencilde Gildebrieven vele tientallen rondjes rond de huiskamertafel hebben gerend om blaadje voor blaadje de gehele bubs bij elkaar te rapen.

Ik neem dus nu afscheid met een veelvuldig gebruikte versregel na een feestje:

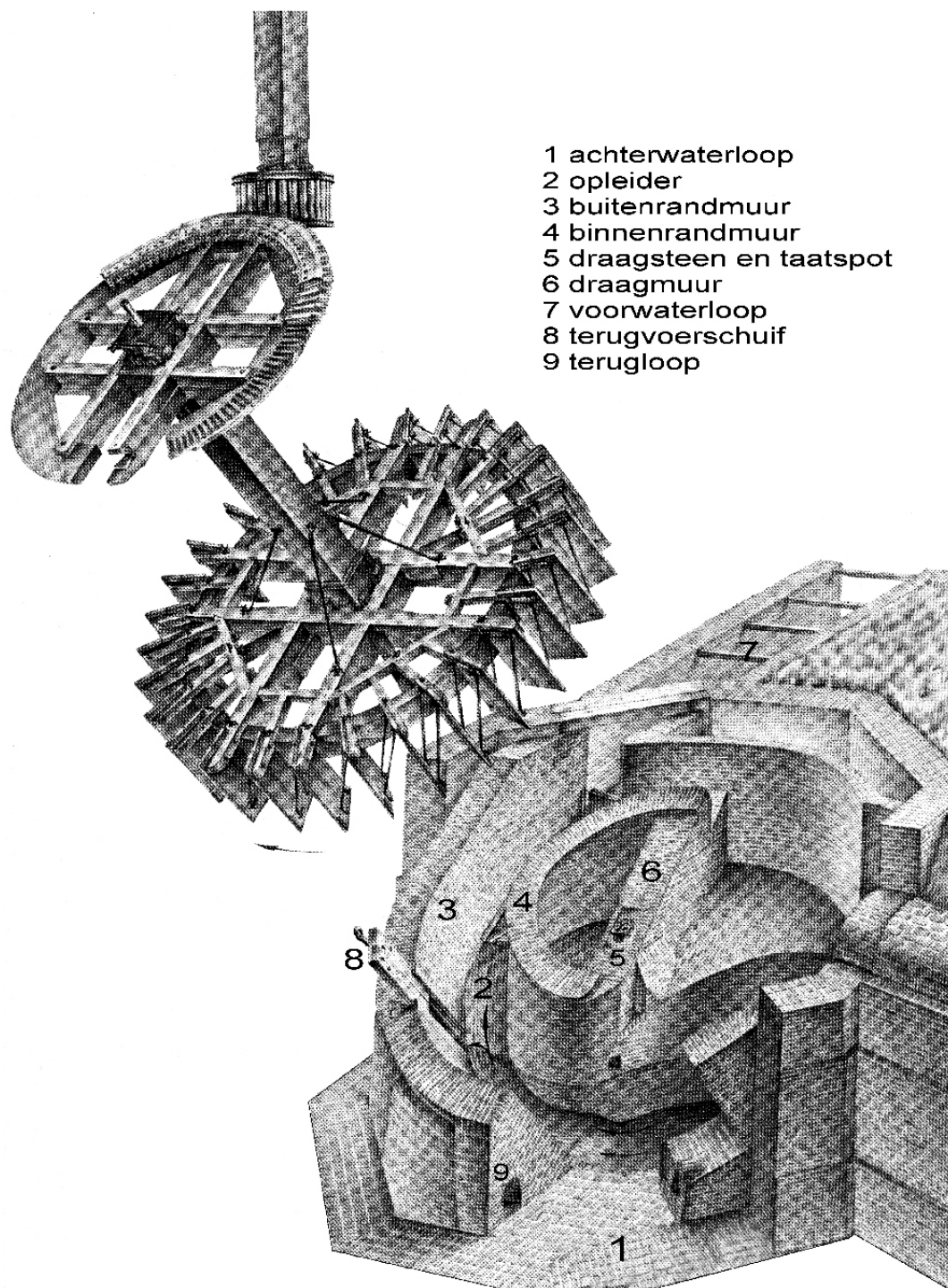
"Het is mooi geweest, het is mooi geweest, ja het is anders mooi geweest."

Gerrit Pouw

Het hellend scheprad en de Bleiswijkse droogmakerij

door Peter de Moes

Volgend jaar bestaat de Hollandse poldermolen 600 jaar. In 1407 voerde men voor 't eerst in de geschiedenis, voorzover bekend, water op met windkracht. Met hoogstwaarschijnlijk een scheprad. Duizenden schepradmolens hielden polders droog en maalden meren en plassen leeg. Tot op vandaag de dag. In de 18e eeuw werd de vijzel een goede tweede. Toch heeft het scheprad zijn beperkingen. Het verspilt energie, want het water wordt hoger opgevoerd dan nodig is. Dat komt omdat het scheprad in een verticaal vlak draait. Al vroeg trachtte men hier verbetering in aan te brengen door het scheprad schuin te leggen. Dus geen 'staand', maar een 'hellend' scheprad.

Afb.1. Het hellend scheprad en de waterloop. Tekening Anton Sipman, bewerkt.

In 1623 kwam Jan Egberts van der Plas uit Leiden met 'een platleggende schepradt, waarvan d'eene syde compt te gaen twee voet onder water, ende d'ander syde boven het water'.

Een jaar later, in 1624 maakt Symon Jacobsz. Hulsbosch 'een radt, d'eene helft in het water, ende d'ander helft uyt het water'. Zonder succes. Tien jaar later vindt dezelfde Hulsbosch de vizel uit.

In 1630 presenteren drie Alkmaarders, Van der Molen, Hoochwater en Boon een 'watermolen met een hangende spil ende een rat scheuyns leggende....' [2] (Cijfers tussen rechte haken verwijzen naar de bronnen achter dit artikel). Ook daar horen we niets meer van. En het blijft bijna 1½ eeuw stil.

Maar dan, in 1771, vindt Anthoine George Eckhardt het hellend scheprad opnieuw uit. En dat kennen we beter. Het begon veelbelovend, de toenmalige overheid werd enthousiast en paste het toe in nieuwe bovenmolens voor de Bleiswijkse droogmakerij. Maar halverwege de droogmaking luwde de euforie en de nieuwe ondermolens kregen het vertrouwde staande scheprad. Waarom? Deugden ze niet? Of was er iets anders aan de hand. Eerst de molen zelf.

Metselwerk (Tek. 1)

Om het schuin opgestelde gaande werk en het uitgebreide metselwerk te kunnen herbergen, was een hellend schepradmolen ca. 80 cm wijder dan een staand schepradmolen. We zien de buitenrandmuur (3), die hoger is dan de binnenrandmuur (4). Tussen beide muren ligt de opleider (2). Deze loopt onder een helling van ca. 30° en in een bocht naar de voorwaterloop (7).

Midden in de molen is de draagmuur (6) aangelegd, eveneens hellend. Op de draagmuur ligt de draagsteen met de taatspot (5), waarin de wateras gelagerd was. In de buitenrandmuur bevindt zich de terugvoerschuif (8), die de molenaar een eindje kon openen als er weinig wind was. De molen maalde dan door, maar voerde wel minder water op. Staand schepradmolens stonden dan gedwongen stil. Via de terugvoerduiker (9) liep het niet opgevoerde water terug naar de achterwaterloop.

De lengte van de helling was afhankelijk van de opvoerhoogte en de diameter van het scheprad. De hellingshoek bleef gelijk. De bovenkant van het scheprad was open. De schoepen draaiden krap tussen de randmuren. Het draaiend rad trok het polderwater via de achterwaterloop linksom tussen de randmuren en voerde het rechtsom via de opleider naar de voorwaterloop.

Het feit dat het water geleidelijk over de opleider omhoog ging bood geen enkel voordeel t.o.v. het staand

scheprad, waar het water langs een kortere weg, maar steiler werd opgevoerd. Bij gelijke opvoerhoogte is de benodigde energie voor een korte, steile weg even groot als voor een lange, geleidelijke weg.

Voordelen

De hoeken van in- en uittrede zijn niet kritisch meer. Hoe hoog het water in de polder ook staat, de hoek van intrede blijft altijd gelijk, de schoepen slaan nooit meer op het water. Daarom hebben de schoepen geen afschot.

Het voert 't water niet meer onnodig hoog op. Het hellend scheprad kan snel draaien zonder het water (veel) te hoog op te voeren.

Het gaande werk (tek. 2 en 3)

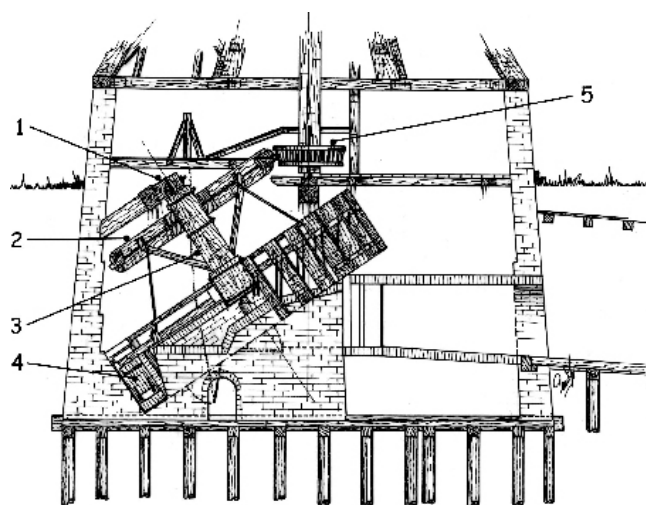
De koningsspil stond op een zware draagbalk (4 op tek. 2) van ca. 50 x 50 cm. Hij stak aan weerszijden in de achtkantsmuren en steunde op eiken sleutelstukken. Tegen doorbuigen hing de draagbalk met twee ijzeren hangers (3) aan de onderste losse bintbalken.

De wateras (3 op tek. 3) stond schuin in de molen onder een hoek van ca. 60°. Hij draaide in de reeds bovengenoemde draagsteen op de draagmuur en was met houten wiggen verstelbaar.

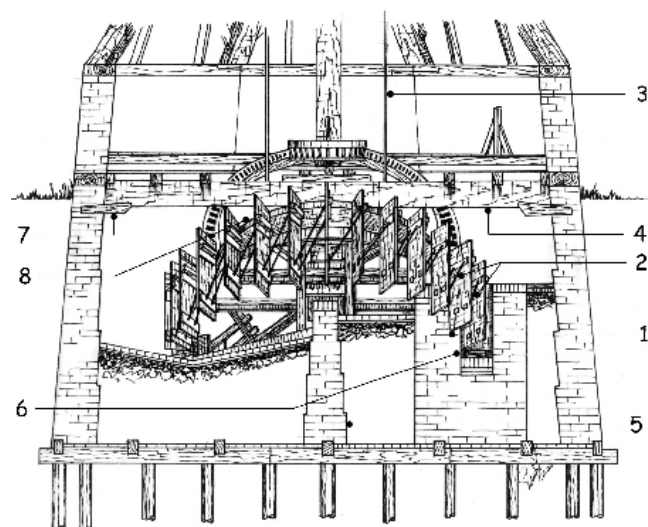
De boventap van de wateras lagde in een ijzerbalk (1), ingemetseld in de achtkantsmuur, gesteund met een eiken schoor.

Bovenaan de wateras zat het waterwiel (2), waarop de onderschijfloop (5) conisch werkte. Het waterwiel had een middellijn van ca. 4,50 m en was op de gebruikelijke wijze geconstrueerd. De einden van de kruisarmen waren schuin afgewerkt om vrij langs de muur te kunnen lopen.

Ook de onderkant van de velg was schuin afgewerkt. Daarin staken de azijn houten kammen.

Afb.3. Plaatsing in de molen. Tekening Gerrit Pouw naar 't origineel in Storm Buysing [3].

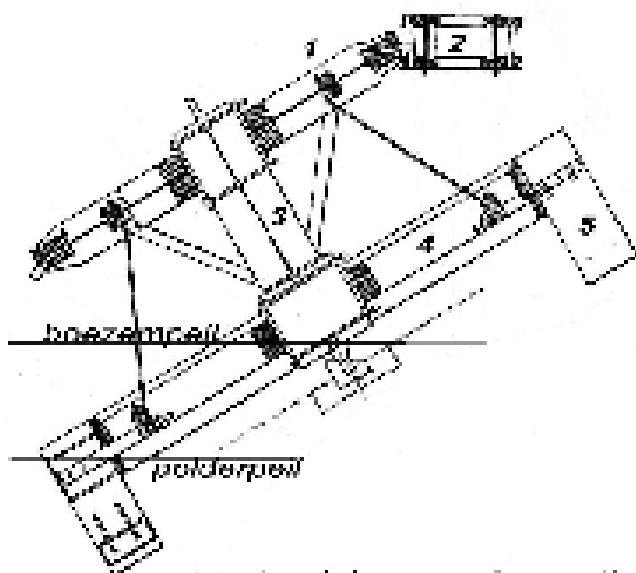

Afb.2. Plaatsing in de molen. Tekening Gerrit Pouw naar 't origineel in Storm Buysing [3].

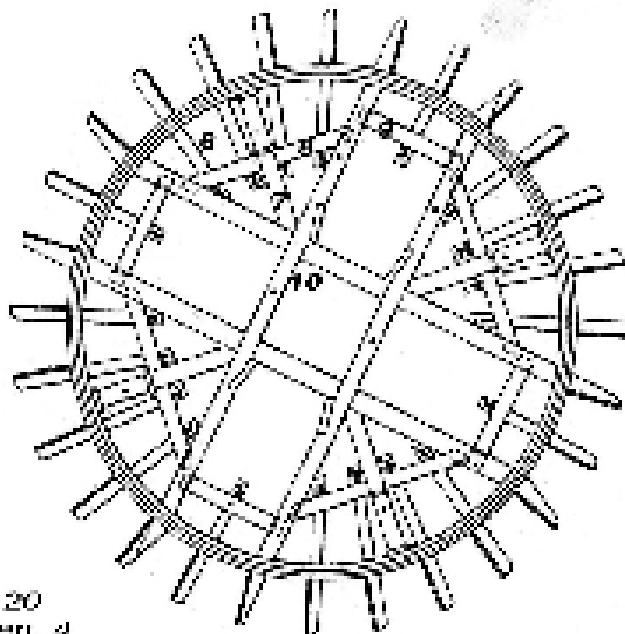
Het scheprad (tek. 4)

Onderaan de wateras hing het houten scheprad. Het bestond uit kruisarmen (10), versterkt met steunklossen buiten het spiegelgat. Het rad was verder verstevigd met hoekzwaarden (8), tussenzwaarden (9) en hoekar-men (7). Door de hoek- en tussenzwaarden staken 20 spruiten (6), radiaal geplaatst. En, zoals gezegd, niet tangentiaal, in tegenstelling tot het staand scheprad. De uiteinden vormden, samen met de uiteinden van de kruisarmen, een cirkel van de gewenste middellijn (ca. 6.50 m). De binneneinden van de spruiten staken door de zwaarden en waren met sleutels opgesloten.

Tegen de uiteinden van de spruiten en de kruisarmen

1 waterwiel	6 spruiten, 20
2 onderschijfloop	7 noekarmen, 4
3 wateras	8 noekswaarden, 4
4 schepblad	9 russenzwaaarden, 4
5 schoep	10 knuisommen, 4

Afb.4. Tekening in Storm Buysing [3], bewerkt.

waren de schoepen aangebracht (5 op tek. 4, zijaanzicht). De schoepen bestonden uit dikke eiken platen, versterkt met zware klampen. Ter verdere versterking liepen er van elke spruit twee ijzeren schoren naar een naast gelegen schoep (tek. 2).

Tegen de binnenkant van de schoepen was een brede eikenhouten rand (8 op tek. 2) geplaatst, versterkt met ijzeren banden. Langs de bovenkant van deze rand zat nog een rand tegen het overstorten van water.

Om schrancking te voorkomen was het schepblad met acht ijzeren schoren verbonden met het waterwiel (tek. 4, zijaanzicht).

De diameter van het schepblad hing af van de opvoerhoogte, van de tasing en van de breedte van de schoepen [3].

De Bleiswijkse Droogmakerij

In Januari 1769 verleenden de Staten van Holland en Westvriesland (verder te noemen de 'Staten') aan de overheden van Bleiswijk en Hilligersberg toestemming om een serie plassen droog te maken. Dat waren 5 uitgeveende polders, de Klap- de Overbuurtse- de Oost-eindse- de Oosthoekse en de Boterdorpse polder (tek.6), die sinds het begin van de turfwinning (in 1386!) in watermassa's waren veranderd. Deze veenplassen, gelegen direct ten noorden van Rotterdam, waren inmiddels aangegroeid tot ruim 3600 ha. en op sommige plaatsen 5 m diep. Ze breidden zich door stormen en afkalving steeds verder uit en begonnen gevaar op te leveren voor de omgeving. Maar de plaatselijke bestuurders kregen de financiering niet rond, men vroeg meer subsidie dan was toegestaan. Daarop namen de Staten op 16-10-1771 (onthoud die datum!) de droogmaking over onder de bepaling dat de drooggevalen landen ten gunste van de Staten werden verkocht en bestuurd. In Aug. 1779 had de openbare verkoop plaats, een jaar later dan voorzien. [4].

Eckhardt

Nu was heel toevallig in diezelfde tijd, 1769-1770, de zoon van een luitenant-kolonel uit een voorname familie, Anthoine George Eckhardt, bezig het hellend

scheprad (her) uit te vinden. Hij had met een 'model in 't kleyn' geëxperimenteerd met positief resultaat en bij de Staten octrooi aangevraagd. Namens de Staten waren er commissarissen wezen kijken en die hadden gerapporteerd dat het nieuwe rad 'de gewone kracht der ordinaire Scheprad Molens merkelijk zoude overtreffen' [2]. Eckhardt beweerde dat een hellend scheprad het water wel 3 à 4 maal hoger kon opvoeren dan het staande scheprad. De commissarissen werden warm.

Eckhardt kreeg een toezegging van 1000 zilveren ducaten en mocht daarvoor een hellend scheprad op ware grootte testen op de Beekmolen in Den Haag. Deze schepradmolen verzorgde de doorstroom van het water in de Beek naar de hofvijver en verder. De molen zou omstreeks 1621 zijn gebouwd en mede gefinancierd door Prins Maurits, die de stank van zijn vervuilde hofvijver niet meer kon harden. De molen stond in het tegenwoordige Willemspark [5]. Het was een ronde stenen stellingmolen met 21 m vlucht. Op 8 Maart 1771 vond de proef op de Beekmolen plaats. Eckhardt schreef er zelf een rapport over.

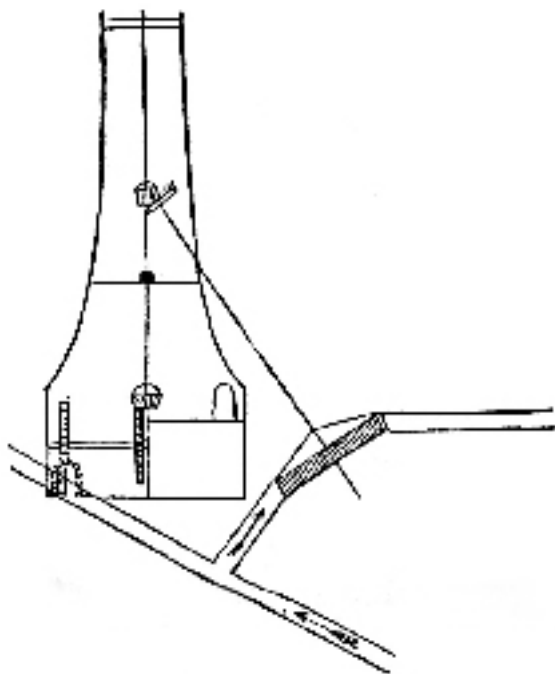
De proef op de Beekmolen (tek. 5)

Om het bestaande rad ongemoeid te laten plaatste men het hellend rad, van 6 m Ø, buiten de molen en voerde men de nodige waterwerken uit om het rad van water te voorzien. Vanaf het hellend scheprad ging een zeer lange houten as van 12.5 m schuin naar boven, de molen in. Op het eind van die as, hoog in de molen, was slechts plaats voor een klein waterwiel van 2.5 m diameter. Dat is minder dan de helft van een normaal waterwiel. Het werd aangedreven door een extra klein rondsel op de koningsspil.

Tijdens de proeven was de lange as buiten de molen 'aan nadelige Slingeringen onderhevig'. Dat was nog niet het ergste, want de koningsspil, extra lang in een stellingmolen, was niet berekend om in zijn midden belast te worden. Hij boog opzij onder de druk van het waterwiel, dat zich daarmee uit z'n werk duwde. Om dat te beletten moest men de 'Groote Spil vangen tusschen twee halve steene Brillen', een tussenlager dus, dat echter 'een groote wrijving veroorzaakte'.

Verder was naar Eckhardts zin de molen te klein. Om het water 2.8 m! (9 voet) op te voeren moest een molen minstens 27 m vlucht hebben i.p.v. deze van slechts 21 m. Verder deugde volgens Eckhardt de watertoevoer niet, omdat er bij 't begin van het malen teveel water op de onderste schoepen stond, waardoor de molen moeilijk op gang kwam. En ook de biotoop vond hij slecht, ondanks de hoge stellingmolen. De Beekmolen stond niet ver van 'eene zeer hoogen steene Koorn-Molen' (de Noordmolen), er is windbelemmering van 'de Gebouwen van den Haag' en van 'veel Geboomte van den Denneweg' [6].

Afb. 5. De proefmolen. Tekening Gerrit Pouw naar het originele schetsje van A.G. Eckhardt.

Kortom, wilde Eckhardt maar zeggen, onder goede omstandigheden, zou zijn scheprad het nog veel beter doen. Maar ondanks alle hindernissen verliep de proef gunstig. Op 5 en 6 April en op 16 Mei herhaalde men de proef. Christiaan Brunings, Inspecteur-Generaal van 's Lands Rivieren, was aanwezig en oordeelde positief. Het hellend rad voerde het water veel hoger op dan een staand scheprad. Eckhardt ontving een douceur van 1000 zilveren ducaten, een aanmoedigingspremie van f 3000 en nog een extraatje van f 500. Op 29-10-1771 kreeg hij octrooi op zijn scheprad. En, we lezen het al, 13 dagen daarvoor, op de 16e, hadden de Staten de Bleiswijkse droogmakerij overgenomen, diep geïmponeerd door het nieuwe scheprad, men verwachtte een grote capaciteit.

De Droogmaking

De Staten installeerden een Gecommitteerde Raad (verder te noemen 'de Raad'), die de droogmaking namens de Staten in handen nam. Het werk begon in 1772, in samenwerking met het Hoogheemraadschap Schieland, maar bij elk belangrijk besluit had de Raad het laatste woord. Er waren 7 molengangen gepland om de 5 uitgeveende plassen droog te maken. Omdat ze niet overall even diep waren, verdeelde men de plassen in vier 'bemalingen', die met afsluitbare duikers met elkaar in verbinding stonden. Verder moest men de bemaling van de Binnenwegse polder, die z'n water op de Bleiswijkse plas uitsloeg, wijzigen. Daartoe verplaatste men de Binnenwegse molen, die we later in dit verhaal nog tegenkomen, van elders naar de rivier de Rotte [4]. Het werk begon met het graven van een binnenboezem

van 60.000 m³ inhoud (tek. 6). Men kon het polderwater nl. niet rechtstreeks op de Rotte kwijt, omdat daar al 31 molens hun water op loosden. Bij (te) hoge rivierstand ving de binnenboezem het water dan tijdelijk op. De Raad ging voortvarend te werk en besloot het hellend scheprad in te voeren. Men vond het niet nodig de partner 't Hoogheemraadschap Schieland te consulteren, 'in de verwachting dat dezelve niet zullen difficulteeren' [7]. Het (oorspronkelijke) plan was de polders met 22 molens, zes driegangen en één viergang, droog te maken. Eckhardt werd een winst toegezegd van de helft van de waarde van het aantal molens, dat men door zijn uitvinding uitspaarde. Hoeveel molens men bespaarde zouden vergelijkende proeven moeten uitwijzen. Het begon veelbelovend. Toen men in Juli 1773 de eerste hellend schepradmolen in gebruik stelde was molenbaas A. Prins wild enthousiast: 'Dat alle omstanders van al haar leve niet en hadde gedacht dat de moolis zooveel water konde geven als zij nu met haar ooge konde anschouijwe' [7].

Goed nieuws voor Eckhardt. Er was meer goed nieuws.

Theoreticus Æneæ

Een beroemd wiskundige uit die tijd, doctor H. Æneæ uit Amsterdam, vond na een lange serie berekeningen, die ik ons bespaar, dat het hellend scheprad het beter moest doen dan het staand, naarmate het 't water hoger opvoerde. Zie onderstaand lijstje. 1 Rijnlandse voet (v) is 31,4 cm.

Opvoerhoogte	Vershil
1,5 v (47 cm)	1,10
3 v (94 cm)	1,27
4,5 v (141 cm)	1,43
6 v (188 cm)	1,61
7,5 v (235 cm)	1,78
9 v (283 cm)	1,96

Zeilmakerij

van Neerven bv

Sinds 1925

MOLENZEILEN IN

WK77 BRUIN OF WIT,

MARLON BOLUS ROOD

Driek van Erpstraat 1
5341 AK OSS
Tel. 0412-624028
Fax. 0412-627973

DEGELIJKHEID EN

GEGARANDEERD DE

BESTE KWALITEIT !!

Bij een opvoerhoogte van 47 cm zien we nauwelijks verschil, maar bij 141 cm doet het hellend scheprad het al een factor 1,43 beter dan het staande scheprad. Waaruit Æneæ opmaakte dat 3 hellende schepraders meer water opvoeren dan 4 staande. Verder zien we dat bij een opvoerhoogte van 9 voet (283 cm) het verschil 1,96, dus bijna 2 is. In dat geval doet één hellend rad bijna evenveel als twee staande- in een tweegang, schreef theoreticus Æneæ [8].

De molens

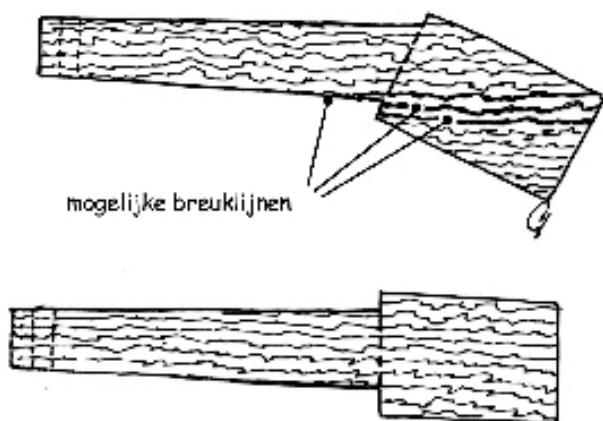
In de loop van 1774 waren 14 nieuwe hellend schepradmolens begonnen in twee trappen de Bleiswijkse plassen droog te malen. 7 molens voerden het water op de nieuw gegraven binnenboezem en 7 bovenmolens maalden het van de binnenboezem op de Rotte (alle nummers 1 en 2 op tek. 6). Continu, nacht en dag. De molens waren niet precies gelijk. De vlucht was ca. 27,5 m, de hellende schepraders hadden 28 schoepen van ca. 125 x ca. 70 cm. De diameter was ca. 6.75 m [9]. Tussen twee haakjes, de diameter van de staande schepraders in de Overwaardmolens van Kinderdijk is 6.70 m). De overbrenging varieerde tussen 1,99:1 tot 2,27:1 en verschilde dus niet veel van het staande scheprad.

Alle molenaars beschikten over een terugvoerschuif (8 op tek.1). De molens stonden waarschijnlijk altijd in de zeilen en slechts gedwongen stil bij windstilte. Als er al wind was en er stond er toch één stil, moest er wel iets mis zijn met het gaande werk. En dat gebeurde net iets te vaak.

Proeven en kinderziekten

Want in die periode begon men, van Oktober 1774 tot begin 1775, vergelijkende proeven te doen met staande schepradmolens. Dat gebeurde moeizaam en zonder succes, want de nieuwe molens vertoonden kinderziekten. Het hellend scheprad kon zijn superioriteit nog niet bewijzen. 'Integendeel', schreef de Raad streng: '... die soort van Molens voldeeden in het geheel niet, soo dat uit de proeven, daar meede genoomen geen besluit konde worden opgemaakt', en waren er 'veele onnutte kosten tot het doen der proeven sonder vrugt besteed' [10].

Volgens een rapport van 11 April 1776 van vier autoriteiten met Generaal Inspecteur Brunings, was het gaande werk te zwak. De molens stonden vaak stil omdat 'de Kroonen en Ysers, Kammen en Staven niet selden aan stukken braken'. En dat veroorzaakte uiteraard 'grootte vertraaging in den voortgang van het Werk der Droogmakerye' [10]. De kammen van de waterwielen staken nl. onder een knik in de velgen en daar braken ze steeds af.

De voor de hand liggende oorzaak van het veelvuldig afbreken van de kammen.

Door de velgen van het waterwiel te verzwaren en rechte kammen te steken loste men dit probleem op. De waterassen versterkte men met zwaardere vulstukken [8].

Verder was de opleider van de bovenmolens te hoog. Deze mochten niet lozen wanneer de Rotte 10 cm. boven peil stond, maar de opleiders kwamen ruim 40 cm hoger (1 voet en 4 duim). Dus maalden de molens ruim 40 cm onnodig hoog op. Eckhardt loste dit handig op door het bovenste deel van de opleider te vervangen door een drijvende, scharnierende klep. Deze had als bijkomend voordeel dat de opleider zich vanzelf verlengde in geval van weinig wind en hoog buitenwater, zodat het weinige opgemalen water niet tegen het indringend buitenwater behoeft op te boksen.

En verder hadden de schepraders te grote schoepen. Deze waren 1.25 m (4 voet) lang en 70 cm (28 duim) breed. Tijdens bijna alle proeven moest met men de terugvoerschuif gebruiken. Op alle molens zijn ze versmald tot 52 cm. (21 duim) [8].

Er moest dus nogal wat vertimmerd worden, waardoor 'seer groote kosten en schaaden door het gemeene Land zijn geleden' [10]. De ombouw kostte 1350 gulden per molen (maal 14=18900 gulden). Het vertraagde de droogmaking met een jaar, niet in 1778, maar pas in 1779 vielen de plassen droog.

Klep in plaats van Schuif

Intussen had Eckhardt een verbetering van de zijschuif bedacht. Want vaak moest de molenaar de schuif bedienen om zijn molen aan de gang te houden. 'Hij zal gestadig aan een werk worden bezig gehouden dat hem schielijk vervelt', had Æneæ al voorspeld [8]. Eckhardt kreeg het idee de schuif in de buitenrandmuur te vervangen door een scharnierbaar luik beneden in de opleider. Volgens hem werkte dit min of meer automatisch: Bij weinig wind opende de molenaar het luik, zodat het hellend scheprad op gang kwam. Eenmaal op snelheid kreeg het water minder tijd om door het luik terug te stromen, maar schoot het er voorbij. En naarmate de wind toenam sloot de molenaar het luik verder, totdat hij het bij een goede maalwind helemaal kon sluiten. Maar zo'n luik had de molenaar natuurlijk ook 'gestadig' bezig gehouden. Of het is aangebracht, is de vraag. Misschien op de proefmolen. Gebruikt zijn de schuif, noch het luik.

Nieuwe proeven

Direct nadat één der molens verbeterd was (de A1 op tekening 6), begon men aan een uitgebreide serie nieuwe proeven. Die duurden vanaf September 1775 tot November 1776 [11], dus langer dan een jaar! Men vergeleek de prestaties van de A1 met de Binnenwegse molen (staand scheprad), die 225 m verder stond. Evenzo vergeleek men de G1 met de bestaande Bergmolen, die ca. 100 m noordelijker stond [9]. Alle vier de molens sloegen hun water uit op de Rotte.

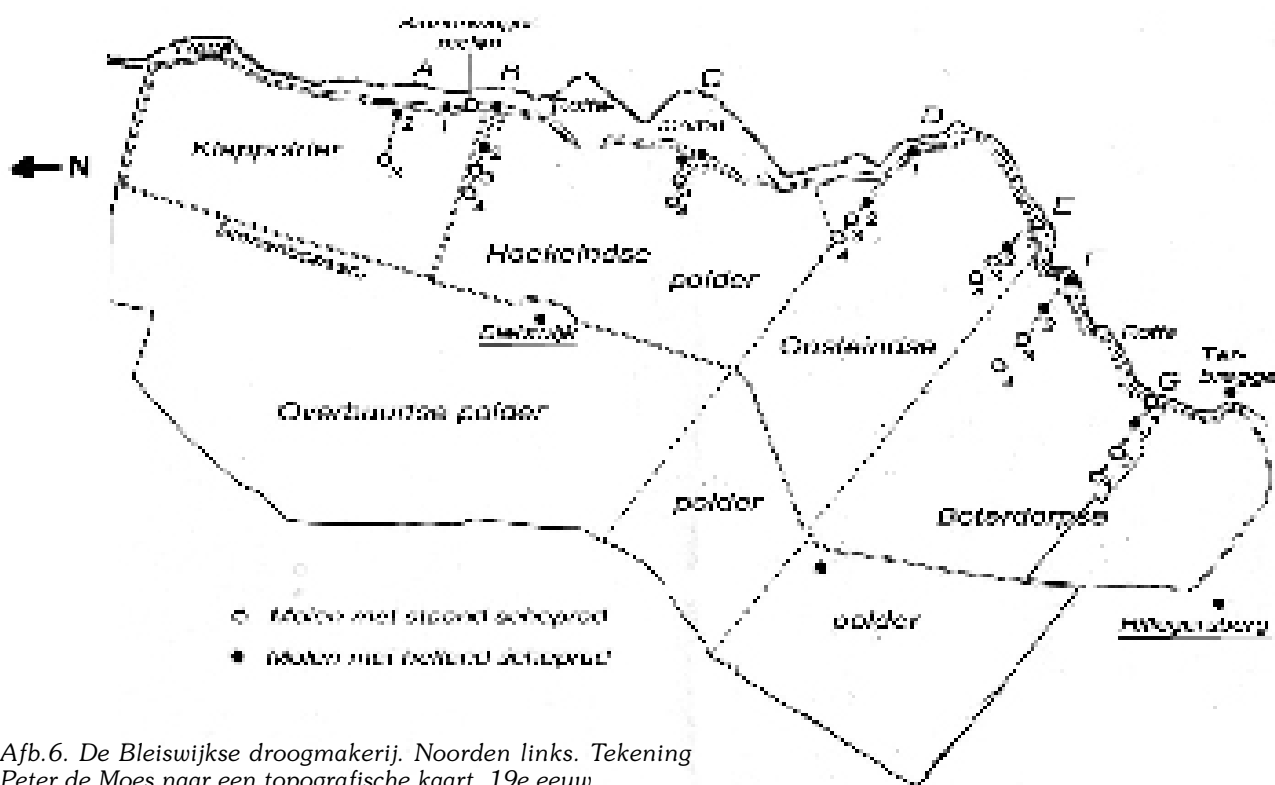
Uiteindelijk kwam men tot de conclusie dat het hellend scheprad beter was dan het staand. Het rendement van 4 hellend schepradmolens was hoger dan 5 staand schepradmolens.

En bij hoge opvoerhoogte was de verhouding zelfs 2 tegen 3. De uitkomsten van alle metingen zijn minutieus opgetekend [12]. Maar intussen hadden de eerste proeven, de kinderziekten en de kostbare verbeteringen al geleid tot een ongunstig beeld van de nieuwe molens. En de langdurige tweede serie proeven versterkten het vertrouwen niet. Investeerders in nieuw land wachtten of haakten af. De hele onderneming had een negatief imago gekregen.

Besluit van de Raad

Om dit om te buigen koos de Raad voor

Afb.6. De Bleiswijkse droogmakerij. Noorden links. Tekening Peter de Moes naar een topografische kaart, 19e eeuw.

zekerheid. Ver vóór het einde van de proeven, waartoe de Raad nota bene zelf opdracht had gegeven [11] en dus zonder de bovengenoemde positieve resultaten af te wachten, besloot men op 27 Juni 1776 de opvoerhoogte van de hellend schepradmolens te reduceren en er 5 molens bij te bouwen. Het werden er nu 27, bestaande uit 6 viergangen en 1 driegang. Bovendien kregen de nog te bouwen 13 ondermolens een staand scheprad [10]. (Kort voor dit besluit was een lid van de Raad overleden.

Het was Mr. P. Steyn, Raadspensionaris, grootzegelbewaarder van Holland, Hoogheemraad van Rijnland en beschermheer van de gebrs. Eckhardt) [11].

De Raad voerde de volgende redenen aan:

1. De eerste serie proeven was tegengevallen. En uit de tweede serie bleek 'de superioriteit van Molen 2 (de A1) seer gering' te zijn. En de prestatie van de G1 was weliswaar veel groter dan de Bergmolen, maar die had een opvoerhoogte van 1,82 m (5 voet 10 duim), 'verre boven het vermogen van de beste Schepradmolens werkende'.
2. Het grootste voordeel van het hellend scheprad is het gebruik van de schuif, maar 'men kon niet verwachten dat de Molenaars in het vervolg daar soo seer op sulen passen als gedurende de proeven is geschied'.
3. De bouw van hellend schepradmolens is duurder. En uit de schuine opstelling van het gaande werk was het 'meer dan apparent' dat men hogere onderhoudskosten kon verwachten.
4. Door de veelvuldige stilstand, de kostbare veranderingen en de eindeloze proeven was intussen 'het gros der Menschen tegens de Molens van de nieuwe Inventie'. De publieke opinie zag er niets meer in en dat kon resulteren in onverkoopbaarheid van het drooggelegde land.

Uit dat alles leek het de Raad beter om 'aan de oude Schepradmolens de preferentie' te geven. Wel zou men de nieuwe hellend schepradmolens handhaven, 'mits dat se niet alleen verbeetert wierden als de Molen 2 (de A1), maar dat se ook gebragt wierden op den selven opmaaling van 4 voet 4½ duim' [10].

Vier voet en 4,5 duim is niet meer dan 137 cm. Uiteindelijk zijn de Bleiswijkse plassen dus drooggemaakt met 27 molens, te weten. 6 viergangen en 1 driegang.

Tijdens de droogmaking hadden er 14 een hellend scheprad. Later, in 1786, verving men de E1 en de G1 door een staand schepradmolen en bleven er dus 12 over. Deze situatie zien we op tek. 2.

Geen goede kans

De keuze op ondermolens met staand scheprad maakte de terugvoerschuif nutteloos (waarschijnlijk tot vreugde van de molenaars). Immers, de bovenmolens (hellend scheprad) waren afhankelijk van wat de ondermolens (staand scheprad) aan water gaven. Als de ondermolen niet konden malen bij te weinig wind, maalden de bovenmolens ook niet omdat ze geen water kregen. Aan de terugvoerschuif had men dus niets, maar niet omdat ze meer na- dan voordelen hadden [13]. Dat hadden de proeven wel uitgewezen. Polderopzichter Blok schrijft nog in 1808 dat 'het water in de drooggemaakte Polders bij slappe winden ook kon worden uitgemalen', als ook de ondermolens het 'voorrecht van een zijschuif konden hebben'. Hij schrijft verder dat de hellende schepraderen de staande schepraderen 'gemakkelijk' bijhielden [11]. (Maar niet bij hoog polderpeil, zie verder).

Eckhardt was diep teleurgesteld. Later erkende de Raad de juistheid van de proeven van 1775-1776 en moest ze bovendien toegeven dat de hellende schepradmolens goedkoper in onderhoud waren dan de staande-, zoals inmiddels gebleken was. Eckhardt kreeg een schadeloosstelling van 20.000 gulden, (hij kon gaan rentenieren) omdat hij grote kosten had gemaakt 'met een allernuttigst oogmerk'. Bovendien 'souden andere (uitvinders) worden afschrikt sortgelijke Inventien by de hand te nemen', wanneer men hem niets terug betaalde [10].

De Raad sneed zich in de vingers door in haar besluit van 27 Juni 1776 te schrijven hogere onderhoudskosten van de hellend schepradmolens te verwachten (punt 3). Dat nam het negatieve beeld van het nieuwe molentype niet weg. Bij de eerste verkoop bleven de grondprijzen ongeveer ¼ beneden de werkelijke waarde.

Een andere ongelukkige omstandigheid was dat er in de winter van 1779/'80 extreem veel regen was gevallen, waardoor het land veel te lang nat bleef en de oogst mislukte. De directeur van de droogmakerij kon 100 keer verzekeren dat het slechte weer de misoogst had veroorzaakt en niet een te geringe capaciteit van de molens, het hellend scheprad hield zijn slechte naam [7].

Voor en tegen

Tegen die slechte naam had Eckhardt iets gedaan. Uit het hele land nodigde hij ca. 20 molenmakers uit om te komen kijken. Deze verklaarden in 1777 en '78 dat een hellend schepradmolen 'aan geen meerdere Slytagie onderworpen kan zijn, dan een molen met een ordinaar staande Scheprad'. Men is bereid hellende- en staande schepradmolens voor hetzelfde geld te onderhouden, en: 'præferereen de Molens met hellende Schepraden' [14]. Maar de molenaars en molenmakers, die er dagelijks mee werkten gaven een ander geluid:

In 1789, na 12 jaar praktijkervaring, presenteerden ze een waslijst met grieven. De voornaamste:

- het hellend rad verliest veel water 'eer het door de wagtduur is';
- bij hoog water in de polder kunnen de hellende schepradmolens de staande- niet bijhouden;
- waardoor ze 'duurig stil moeten staan' totdat het hellende raderen de tussenboezem weer peil hebben;
- tijdens het malen 'gaat men op zijn stoel op en neer';
- wanneer de vloer instort valt de molenaar 'met zijn geheel huisgezin' in het scheprad;
- oudere hellend schepraderen zijn moeilijk op hun plaats te houden;
- de kroon van de wateras breekt vaak;
- de ondertaats van de wateras slijt snel, omdat hij niet te smeren is [15].

Bijna anderhalve eeuw

Latere rapporten geven een positief beeld:

In 1814 rapporteert een team ingenieurs onder leiding van Christiaan Brunings, de directeur der droogmakerijen, dat de hellend schepradmolens 'bij een normale hoogte van opmaling alleszins de voorkeur boven de staande schepraderen verdienen'.

In 1841 meldt polderopzichter Blok dat de hellend schepradmolens nu al 65 jaar 'met goed succes hebben gemalen'.

En in 1910 constateert ingenieur M. Bongaerts 'dat de van ouds bestaande windbemaling in het algemeen nog steeds voldoet' [7].

In 1915 voerde men elektrische bemaling in. Stoombemaling kon men overslaan.

De molens hebben 140 jaar gemalen. En zich daarmee wel bewezen. Alleen als de molens, volgens de molenaars veel water weg moesten malen, legden de hellende het af tegen de staande.

Slot

De Raad leek te voorbarig in haar besluitvorming. Men was (onnodig) bang voor duur onderhoud en vreesde het negatieve imago. Wat zou er gebeurd zijn als Mr. P. Steyn, Eckhardt's beschermheer, een half jaar later gestorven was.

De hellend schepradmolen van de polder Wijkerbroek in Wijk bij Duurstede heeft het volgehouden tot Aug. 1924, ruim 100 jaar dus. De romp is gesloopt in 1955. [16]

Er bestonden in Nederland, voorzover bekend, 27 hellend schepradmolens. Zie kader. Het heeft het staand scheprad niet verdrongen. Vermoedelijke redenen:

- a. Het hellend rad was niet veel beter.
- b. De bouw was duurder.
- c. Vijzels voerden het water veel hoger op.
- d. Nog weinig behoefte aan nieuwe molens.
- e. Het stoomtijdperk stond voor de deur.

Molens met hellend scheprad in Nederland. Gebouwd in of omstreeks:

- 1771: Den Haag, Beekmolen, proeven
- 1773: Lage Zwaluwe, Dobbense m. [16]
- 1773: Bleiswijkse droogmakerij, 14 molens
- 1785: Amsterdam, baggermolen [17]
- 1789: Amsterdam, stadswatermolen [18]
- 1818: Kortenoord, Zuidplas, molen 3
- 1818: Wijk bij Duurstede p. Wijkerbroek
- 1819: Wamel, molenpolder, 4 molens
- 1822: Klundert, Bloemendaalse p.
- 1835: Moordrecht, Zuidplas, bovenm. 4
- 1890: Amsterdam Sloterdijk, Vennerp. [16]

Alle hellend schepradmolens zijn gesloopt. Een paar stompen bestaan nog. In één stomp (de voormalige A1 in Bleiswijk) is nog het metselwerk van het hellende scheprad te zien.

Bronnen:

No.[9] uit Oud archief Amstelland.

Alle andere bronnen uit Stichting Molendocumentatie (SMD), Amsterdam

[1] Peter de Moes, 'De afkomst van het achtkant', Gildebrieff Juni 2005

[2] G. Doorman, 'Octrooien voor uitvindingen in de Nederlanden uit de 16e-18e eeuw', 1940

[3] D.J. Storm Buysing 'Handleiding tot de kennis der Waterbouwkunde', 1864

[4] L.F. Teixeira de Mattos, 'De waterkeringen, waterschappen en polders in Zuid-Holland', 1908

[5] A.J. Marrenga-Stapf. 'Verdwenen windmolens in Zuid-Holland'

[6] A.G. Eckhardt, 'Consideratiën op het nieuwe Scheprad in 't groot gemaakt aan een Molen by de Scheveningse Weg', 1771

[7] J. Thurkow, 'De droogmakerij van Bleiswijk en Hillegersberg', 1990

[8] H. Aeneas, 'Wiskundige beschouwing van een hellend waterscheprad', 1774

[9] 'Verzameling van stukken betreffende de staand- en hellend schepradmolen', 1822

[10] 'Register der Resolutien van de Edele Mog. Heeren Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westvriesland', 1779.

[11] B.J. Douwes, 'Memorie ter aanwijzing der voordeelen van hellende schepraderen', z.j.

[12] B.J. Douwes, 'Verhandeling over de proportiën tusschen de vermogens der staand- en hellende schepradmolens' 1779

[13] Anton Sipman, 'Hellend scheprad, geschiedenis en bouw', 1977

[14] 'Beschouwende vergelijking tussen hellende en staande schepradmolens', 1778

[15] Handschrift 'Wij onderschreeve molenmakersbaazen', 23-5-1789

[16] Archief Ten Bruggencate 1924

[17] Mr. J.H. van den Hoek Ostende: 'Amstelodamum' 1963, p.162

[18] Mr. J.H. van den Hoek Ostende: 'Amstelodamum', Jan. 1978).

Vraag een willekeurig persoon in binnen of buitenland waar Nederland bekend om staat en je krijgt geheid 'molens' te horen. De molen is HET beeld van Holland en iedereen weet wel een molen te staan: "...bij de molen rechtsaf...", "...dan wandelen we tot aan de molen..." of "...die woont vlakbij de molen...". Veel mensen in Nederland gebruiken ook "molen-taal" zelfs zonder dat ze het weten. Wat dacht je van de uitspraken "wie het eerst komt, wie het eerst maalt", de liedjes "daar bij die molen" en "zagen, zagen, wiede, wiede, wagen".

Maar weten wij in Nederland eigenlijk wel dat we ons leven hebben te danken aan deze prachtige windmolens? Weten we wat de molen precies doet, hoeveel verschillende molens er zijn en of ze nog steeds "nut" hebben, of ze open zijn voor publiek, of je er ook meel kan kopen?

Ook dat de molens hun eigen taal spreken is bij veel mensen niet bekend. Wist u bijvoorbeeld dat er een rouwstand en vreugdestand van de wieken bestaat? Het is gebleken dat veel mensen de molens niet de waardering toekennen die ze eigenlijk verdienen. Toch zou de Nederlandse bevolking het verschrikkelijk vinden als hij zou verdwijnen.

Waarom 'een Jaar van de Molens'?

Molens horen net als kerken, boerderijen, dijken, forten en kastelen bij ons landschap. Molens vertellen verhalen over ons gedeelde verleden. Zij zorgden ervoor dat we droge voeten hielden, brood konden eten, hout konden zagen voor de schepen en huizen, olie konden slaan, verf konden maken, specerijen konden verwerken, papier konden maken en nog veel meer! De molens hebben er in het verleden toe bijgedragen dat ons kleine landje groot werd.

Stonden er 150 jaar geleden nog 10.000 molens in Nederland, anno 2006 staan er nog een kleine 1.200 molens, waarvan er zo'n 450 aan restauratie toe zijn.

Het Jaar van de Molens 2007 refereert aan het jaar 1407, het jaar waarin het 600 jaar geleden is dat de eerste poldermolen in Nederland werd gebouwd. Door de uitvinding van de poldermolen konden onze voorvaders betrekkelijk veilig leven en werken achter de dijken in het laagland.

Zonder de molens had Nederland nooit het Nederland

kunnen worden wat het nu is. Het is daarom de hoogste tijd om de molen eens in het zonnetje te zetten.

Trots en zorg

Moleneigenaren en vooral molenaars zijn trots op hun molens. Trots op 'hun' indrukwekkende oude werktuig dat met behulp van wind- of waterkracht zelfs in onze moderne wereld nog zijn taak kan verrichten. Iedereen die wel eens een werkende molen heeft bezocht, moet bekennen dat het vernuftige en machtige werktuigen zijn. Menigeen is onder de indruk van de sfeer en het tastbare verleden dat de molen uitstraalt.

Aan de andere kant is er de zorg die wij met elkaar delen voor het behoud van de molens van Nederland, dáár willen alle mensen die met molens te maken hebben met dit jaar ook aandacht voor vragen. Molens kosten geld en verdienen aandacht van ons allemaal.

Het begin van de dagtaak van een molenaar, zeilen voorleggen.

Wat gebeurt er dan in het Jaar van de Molens 2007?

Stichting Jaar van de Molens 2007 wil samen met alle lokale molenorganisaties en molenaars de publieke en politieke belangstelling voor de molens sterk vergroten. De stichting wil dat bereiken door het opzetten van allerlei activiteiten op, in en rond de Nederlandse molens zodat men zich nog meer gaat interesseren voor het fenomeen "de molen". Een Jaar vol Molens komt eraan! De activiteiten lopen uiteen van cultureel tot culinair en van sport tot kunst.

Ook musea en cultuurorganisaties zullen de Nederlandse molens in 2007 in een speciaal daglicht stellen. Zo is er bijvoorbeeld van 27 januari tot 28 mei in het Noord-Brabants Museum in 's-Hertogenbosch de expositie 'Meesters en Molens, van Rembrandt tot Mondriaan'

te zien. Deze bijzondere tentoonstelling laat molens zien door de ogen van Nederlandse meesters van de 17de eeuw tot en met de 20e eeuw. Naast kunstwerken van Rembrandt en Mondriaan zijn er ook werken te zien van Van Goyen, Hobbema, Nuyten, Jongkind, Gabriël, Sluifers en nog vele anderen. In dit museum wordt ook extra aandacht besteed aan de geschiedenis van de molen in Nederland. Onder de titel 'Molens in Nederland' wordt ingegaan op de technische aspecten van molens, de productie van goederen en het leven van de molenaar. Op tweede pinksterdag is 'Blazen voor de Molen' een lust voor oog en oor. Dan spelen meer dan 60 (!) harmonieën, fanfares en brassbands uit heel Nederland hun feestelijke repertoire speciaal voor het jaar op onze molens. Een feestelijke dag voor iedereen rondom de molen. De molen wordt die dag letterlijk toegeblazen zonder wind te vangen. Voor het toestromend publiek worden allerlei aanvullende zaken georganiseerd zoals: catering, verkoop van molenproducten, werving van vrienden in samenwerking met het Prins Bernhard Cultuurfonds. Ook is er de mogelijkheid om een verhalenverteller te boeken voor de verschillende molens. Dit evenement is het best te omschrijven als een visueel hoorspel. Het publiek zit voor de verteller en vanuit grote speakers die rondom het publiek staan, wordt u meegevoerd in het verhaal. Theater op de molen is ook een van de vele activiteiten. Kortom, er zullen heel veel leuke dingen plaatsvinden op de Nederlandse molens in 2007.

Stichting Jaar van de Molens 2007

Voor het Jaar van de Molens 2007 is er een stichting opgericht waarin een projectmanager en een projectleider de kar trekken. De stichting wordt ondersteund door de vereniging de Hollandsche Molen.

De molen wordt voorzien van een nieuw rietdek.

De opzet van het molenjaar is dat de molenaars alle gereedschappen in handen krijgen en zo naast hun reguliere inspanning, zelf geld genereren om hun molen in topconditie te houden.

Aldus Marieke Berendsen projectmanager stichting Jaar van de Molens

Samenwerkingsverbanden met derden

Het Jaar van de Molens 2007 heeft veel mogelijkheden voor uitgebreide samenwerkingsverbanden met bestaande organisaties en bedrijven. Deze samenwerking biedt voor het programma zowel financiering- als uitbreidingsmogelijkheden. Dit betekent ook een extra mogelijkheid voor publiciteit. Ondermeer de volgende initiatieven kunnen worden uitgewerkt:

- Natuurwerkdag;
- ANWB;
- Musea;

- Boekhandels en bibliotheken;
- De Groene Maand;
- VVV's;
- Landelijke fietsmaand;
- Provinciale bureaus voor Toerisme;
- Landelijke Restauratiebeurs 2007;
- Bedrijfsleven: bedrijven met molen in logo- of naamvoering;
- Natuurmonumenten;
- KNHM;
- Landschapsbeheer Nederland;
- Prins Bernhard Cultuurfond.

Daarnaast is het ook van belang dat organisaties op gebieden van recreatie, sport, cultuur en zeker ook toerisme inzien dat dit een belangrijk jaar is voor het behoud van deze prachtige windmolens in Nederland. Zo hebben we bijvoorbeeld de VVV-groep Nederland aangesproken hoe we dit jaar alle molenbelanghebbende organisaties kunnen betrekken om dit oer-Hollandse icoon te behouden. In de buurt van elke VVV staat immers wel een molen. We zijn nog steeds op zoek naar participerende organisaties die samen met ons dit jaar tot een succes willen maken.

Als u wilt weten welke activiteiten er allemaal plaats gaan vinden in Nederland of in de molen bij u 'om de hoek' kijk dan vanaf 1 januari 2007 op www.jaarvandemolens.nl

Heeft u of uw organisatie een leuk idee, neem dan contact op met jaarvandemolens@molens.nl of geef u op via deze site.

Tot ziens op de molen.

Ver. De Hollandsche Molen

MOLENSTENEN

Molensteenfabriek Van Vugt levert u naar keuze massieve maalstenen of stenen met een zachte uitslag. Ze worden vakkundig afgewerkt, prima gescherpt en goed onder de rij gebracht.

Wij kunnen u ook van dienst zijn met:

- ✓ nieuwe Duitse blauwe stenen;
- ✓ kunst- en sierstenen;
- ✓ het scherp van molenstenen;
- ✓ deskundige informatie.

Bel voor inlichtingen vrijblijvend met:

H.J.A van Vugt

Molensteenfabriek

Zomereik 10

5682 HH Best (NL)

Tel/Fax: (+31) (0) 499-395454

Op reis met Gijs

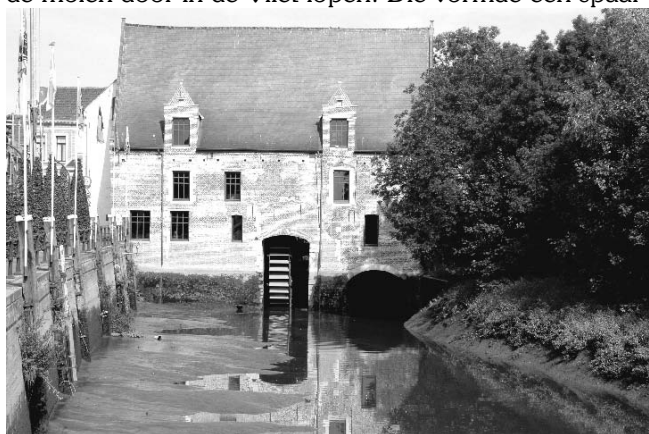
Een zoektocht naar molens en hun verhaal (20)

Spaanse Molen spelend met de getijden van de Schelde

Aan de oever van de Schelde ligt het plaatsje Rupelmonde met een bijzondere trekpleister: de getijdenmolen uit 1516. Deze korenmolen wordt evenals de Broekmolen uit de vorige Gildebrief aangedreven door het water, maar dan op een andere manier. We hebben het over een bijzonder fenomeen, want er zijn veel minder getijdenmolens dan gewone watermolens te vinden in Europa. Van de getijdenmolens telt men er veertien, waarvan er nog maar vier in werking zijn. De Spaanse Molen is er één van met de enthousiaste molenaar Jo Bral, die drie dagen in de week aan het werk is in dit imposante gebouw. Hij zal ons rondleiden in wat hij 'de kathedraal van de ambachtsman' noemt, 'een heilige plaats, iets dat het gewone overstijgt: de molen'.

Geleend water

Op oude foto's kun je zien hoe het vroeger was: schepen die aangemeerd lagen in een haventje voor de molen met een open verbinding met de Schelde. Bij opkomend tij liet men het water door de geopende vloeisluis onder de molen door in de Vliet lopen. Die vormde een spaar-

De getijdemolen van Rupelmonde aan het haventje met links het waterrad en rechts de vloeisluis.

kom van zo'n twee kilometer lengte. Werd het eb, dan draaide men met een lier de sluis dicht. Na de laatste overstroming in de jaren negentig heeft men de haven afgesloten met een kaaimuur (een kofferdam van stalen damwandplanken), waar twee duikers met kleppen in zijn aangebracht. Het ontstane afgesloten bassin heet de spuikom. Als je vanuit de molen naar buiten kijkt zie je de oude vissers op hun bank zitten aan de Schelde. Zij houden het getij in de gaten en weten precies wanneer er gevaar dreigt als het water te hoog komt; dan slaan ze alarm en worden er schotten voor de deuren van de huizen gezet tegen het opkomende water. Er komt steeds meer slib droog te liggen in het bassin. Jo Bral: 'Het niveauverschil van het getij is hier 6 à 7 meter, dat lijkt veel, maar op sommige plaatsen in Canada is dat wel 19 meter.' Hij legt uit dat je maar twee keer per etmaal kunt malen met deze getijdenmolen. Dat gebeurt op wisselende tijden gebonden aan eb en vloed. Op de website staat een schema. Naar gelang de grootte van de spaarkom, kun je met dat teruglopende water malen. Het komt er in de praktijk op neer dat hij één maal per dag twee uur kan malen. De molen is vanaf april tot en met oktober in werking. In de winter is het risico van wateroverlast te groot. Dan houdt Jo zich samen met zijn technische collega-molenaar Tuur Verhulst bezig met het onderhoud

van de molen.

Jo vindt dat de mensen in de middeleeuwen al erg slim waren, omdat zij gebruik maakten van de getijden van het water. In het Noordoosten van Bretagne in de riviermond van de rivier de Rance stonden in die tijd al vijftien getijdenmolens, waarvan alleen die van Prat nog bestaat. In 1966 heeft men een dam met daarin de oudste door getijden aangedreven elektriciteitscentrale gebouwd, deze werkt nog steeds. Anno 2006 zie je schoorvoetend andere projecten van de grond komen. In het najaar gaat er in Nederland een studie van start naar getijdenenergie in de hevel van de Grevelingendam met turbines. Deze zes Tocardo turbines kunnen twee kanten op draaien en maken zo onafgebroken gebruik van het getij en eb en kunnen ze samen 600.000 kWh opwekken.

Als de turbines naar verwachting milieuvriendelijk zijn, is dit een goede ontwikkeling in het natuurlijk opwekken van energie.

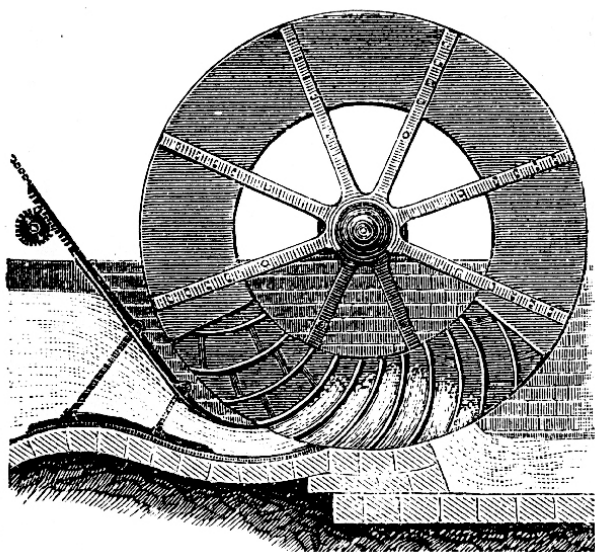
Poncelet-rad ten tijde van Napoleon

We wandelen via de maalruimte naar het waterrad met een doorsnede van 6 meter en een breedte van 1½ meter. In het verleden draaiden er twee houten raderen: één voor de korenmolen en één voor de runmolen. In een runmolen vermaalt men boomschors tot run, dat gebruikt wordt voor het looien van runderhuiden tot leer. Waterraderen hebben door de tijd heen een hele ontwikkeling doorgemaakt. Het rendement van de eerste houten onderslagraderen was niet zo groot. Men veran-

Jo Bral de molenaar van deze unieke molen.

derde het punt waarop het water op de schoepen van het rad kwam; hoe hoger hoe meer kracht er ontstond. Zo ontwikkelde men midden- en bovenslagraderen. Ook werd er aan de constructie van het rad zelf gesleuteld. Poncelet, waterbouwkundig ingenieur in het leger van Napoleon, heeft er zijn wiskundige berekeningen op losgelaten.

Het rad van het type Poncelet zoals dat in de molen van Rupelmonde is aangebracht.

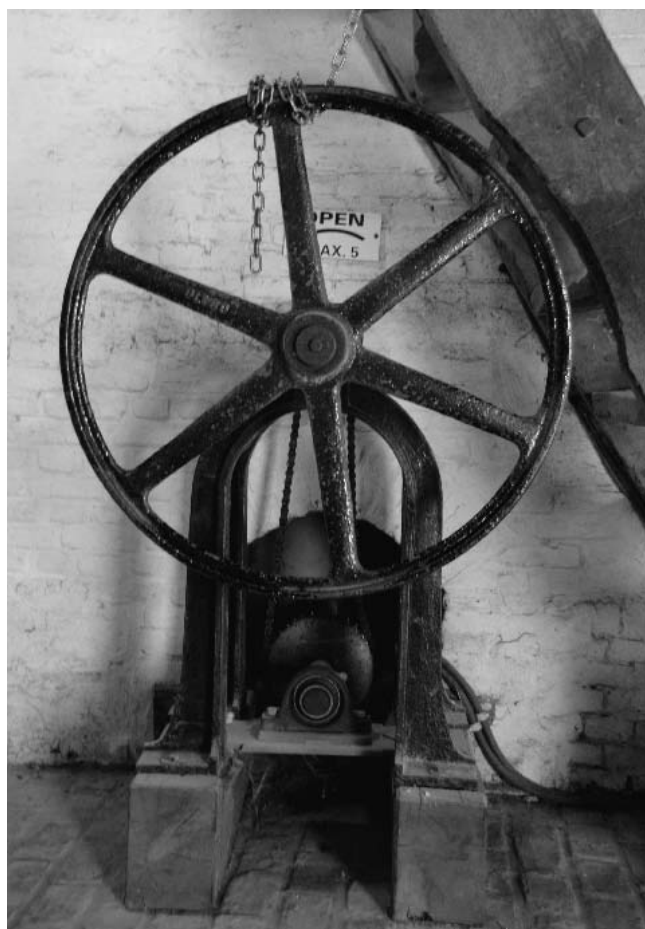
Zo heeft hij het rad van metaal gemaakt en de schoepen niet haaks, maar onder een hoek geplaatst en gebogen van vorm gemaakt, zodat waterverlies beperkt bleef. Ook de zijanten zijn voor dat doel dichtgemaakt met hout of plaatijzer. 'Het rendement is drie keer hoger dan bij oude raderen. Het eerste Poncelet-rad is van circa 1825. Hier zie je een kopie uit 1998 van het rad dat in 1924 geplaatst werd in deze molen. Het kon op basis van resten gereconstrueerd worden.' Het rad is uitgevoerd in giet- en plaatijzer en eikenhout. Het weegt in totaal 8 ton. 'In Nederland stond de laatst overgebleven getijdenmolen in Goes. Het gebouw bestaat nog en heet De Luie Elf; er is nu een museum in gevestigd. Het waterpeil in de spaarkom kun je aflezen aan 'de pegel'; een verrassend eenvoudige peilschaal. Vanaf de overdekte brug kijken we uit over de Vliet en zien links die ingemetselde grijze stenen in de kademuur zitten. Een groot contrast vormt de moderne peilschaal, die werkzaam is bij de sluisdeksels in de dam in de Schelde. Als het waterpeil te hoog is worden de deksels automatisch van de duikers afgesloten.

Getijdenmolens in West-Europa

De sluiskleppen in de afsluiting tussen de spaarkom en de Schelde.

We staan in een grote ruimte waar de restanten van een reizende tentoonstelling te zien zijn: 'Getijdenmolens in West-Europa.' 'Jullie zijn net te laat, want alles is naar Engeland vertrokken.' Jo heeft schriftelijke informatie voorhanden over dit onderwerp. Hij schetst de situatie, waarin de basis gelegd werd voor een nauwe band tussen molenaars van de veertien getijdenmolens, die nog in West-Europa bestaan. 'Wij dachten dat in Rupelmonde de enige getijdenmolen van Europa was, dat hadden we ook op een bordje gezet, totdat er iemand op bezoek kwam en ons uit de droom hielp. Het was de getijdenmolenaar uit het Engelse Eling.' Jo is op een congres geweest over getijdenmolens. Er zijn er nog vier in werking in: Corroios (Portugal), Eling, Prat (Frankrijk) en Rupelmonde. Langs de kust van de Europese Atlantische Oceaan werd eeuwenlang gebruik gemaakt van de getijden door de vele getijdenmolens. Er schijnen er wel duizend gestaan te hebben. De oudste twee getijdenmolens kon men via archeologische opgravingen dateren op de 7de eeuw. Dat gebeurde op het eiland Mahee in Noord-Ierland. Deze korenmolens werkten met een horizontaal geplaatst waterrad, dat direct van onderaf de centrale as aandreef. Ook in Spanje, Portugal en een deel van Frankrijk komen horizontale raderen voor, terwijl in Engeland, België en een ander deel van Frankrijk alleen verticaal geplaatste raderen voorkomen. Veel van de getijdenmolens staan in prachtige natuurgebieden. Zij kunnen uiteenlopende functies hebben, zoals: rijst pellen, het fijnstampen van koper, kaolien (porseleinaarde), papierpulp en ijs. Ook gebruikte men molens voor zoutwinning, alcoholdestillatie, houtzagen, enzovoort. De bedoeling van dit project is het bewaren en beter bekend maken van de getijdenmolens als belangrijk onderdeel van de culturele erfenis van de Europese Atlantische kust.

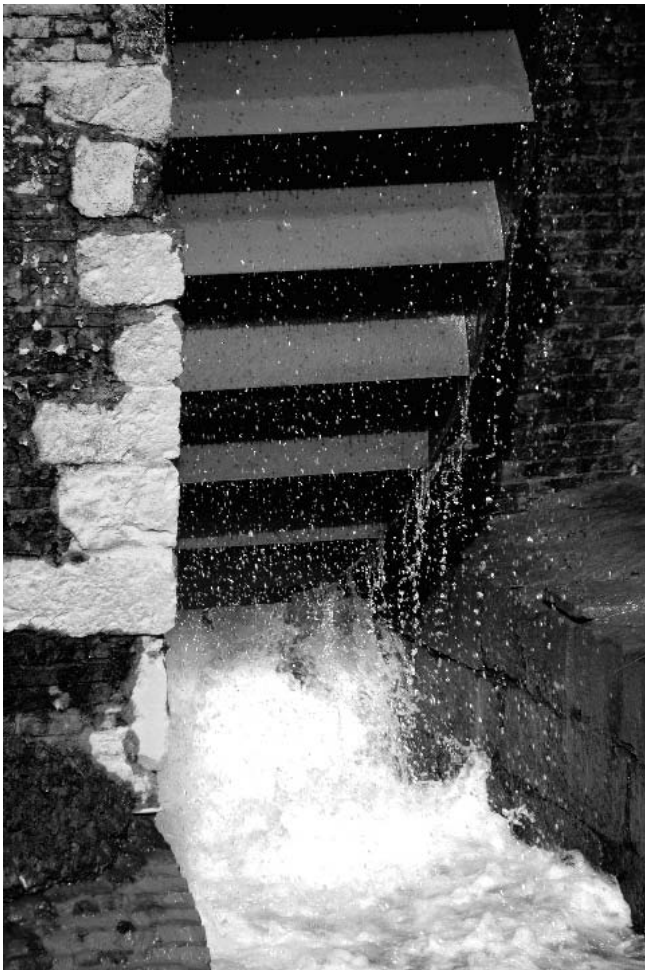
Het handwiel waarmee de sluis wordt geopend.

Van vrolijke toeristenjongen tot molenaar

Jo is bij toeval molenaar geworden. 'In 1998 was de restauratie van de getijdenmolen een feit en zocht de gemeente Kruikebeke een molenaar. Ik reed met mijn huifkar door Rupelmonde en vond het leuk om met toeristen om te gaan. Een ambtenaar van de gemeente wist dat en heeft mij voorgedragen als molenaar.' Jo heeft een stukje van zijn ziel aan de molen verkocht. Het was bij de eerste kennismaking liefde op het eerste gezicht. Hij vertelt met veel enthousiasme: 'De techniek en de natuur die samengaan, het schuim van het water... Ge leeft ook meer met het tij dan vroeger. Het water trekt. 's Morgens ga ik eerst het water zien; het ademt in en uit. En dan het geluid van de stroming, dat er altijd moet zijn. Dat is genieten.'

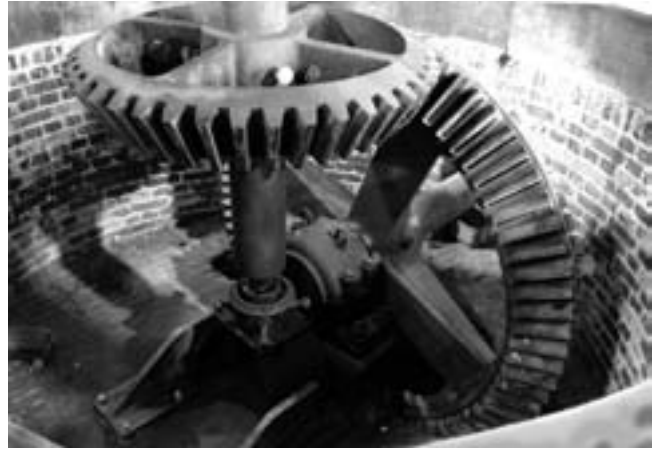
Het wordt tijd om aan de slag te gaan. Hiervoor gaan we naar de maalruimte aan de voorzijde van het pand. Door aan een gietijzeren handwiel te draaien, licht Jo de maalstenen van het ene koppel, waar hij op dit moment mee gaat malen. Ze komen op deze manier een stukje van elkaar, zodat het graan tussen de stenen kan komen. Vervolgens draait hij met een ander handwiel de maalsluis open.

Met geweld stroomt het water door de molen.

Dit wiel bevindt zich onder handbereik naast één van de vier maalbakken, dat is nodig omdat bij calamiteiten de molen snel stilgezet moet kunnen worden. Het water begint te stromen en het Poncelet-rad komt in beweging.

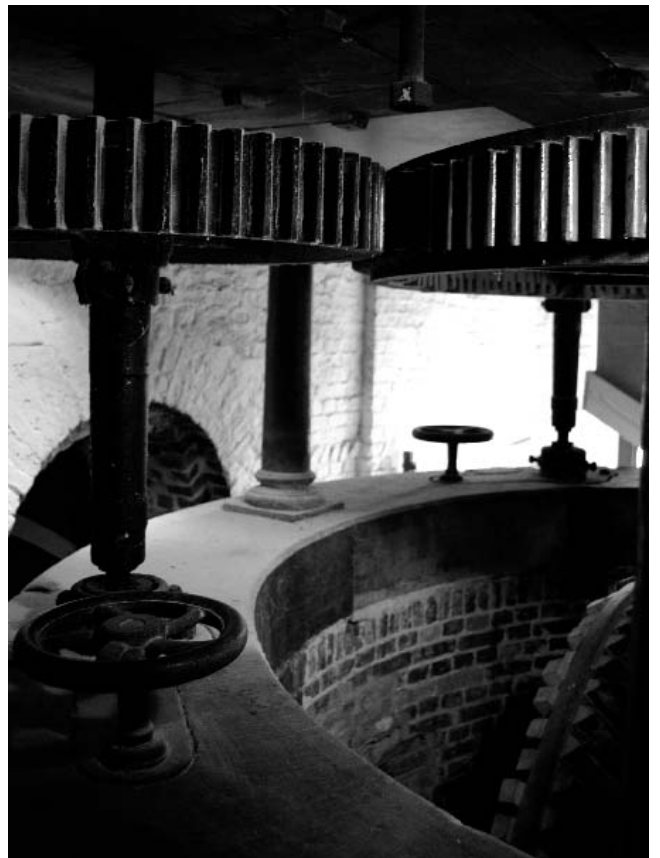
Het gaande werk is uitgevoerd in gietijzer. Jo wijst ons op de centrale as, waarvan ze de voet pas hebben verankerd op de vloer. Er zat veel te veel speling in. De gietijzeren raderen hebben rechte vertandingen.

De overbrenging naar het gaandewerk vanaf het waterrad.

Om de centrale as, de koning, bevindt zich het grote spoorwiel, dat de vier sterrenwielen aandrijft, die zo de stenen laten draaien.

Boven de maalbak regelt hij de schuddebak, die boven de stenen hangt, op de juiste schuinte. Er glijdt grof gemalen meel via de maalbak zo de zak in. Het tempo is hoog. Deze molen heeft de capaciteit om twee koppels stenen tegelijkertijd te laten malen

Het spoorwiel met een van de vier steenwielen.

We lopen de trap op naar de steenzolder. Daar zien we de restanten van een houten ruimte, waar de knecht gewoond heeft in lang vervlogen tijden.

Er bevinden zich tot mijn verbazing vijf koppels stenen in de ruimte. Eén koppel ligt open, zodat we de Franse stenen kunnen bekijken. Het scherpstel (de groeven in de steen) moet diep genoeg zijn om het graan goed te vermalen en het meel te transporteren. In de winter is het scherpen van de stenen, het billen, een vaste taak voor de molenaar. Er zijn twee galgen, steenkranen, om

Het overzicht van de steen zolders.

de stenen van elkaar te tillen. Het vijfde koppel Duitse stenen, werd tot in de jaren '60 aangedreven door een dieselmotor en wordt nu niet meer gebruikt.

Onze laatste tocht voert naar de graanzolder, waarvan de dakspanten uitgevoerd zijn in eikenhout. De zoldering loopt smal toe in gotische stijl. 'Nu snap je ook de mystiek vanuit die tijd,' merkt Jo op. Hij wijst ons op een houten bak, de centrale trog, waar het graan ingestort wordt. Door middel van kokers glijdt het graan in het kaar, via de schuddebak tussen de stenen. De zakken worden d.m.v. een sleepluiwerk op waterkracht naar boven gehesen.

We bedanken molenaar Bral van harte voor zijn uitvoerige rondleiding.

Met dank aan:

Molenaar Jo Bral

Fotografie: Margreet van Beusekom

Alice de Wit, de reizende correspondent

Geschiedenis in jaartallen van de Spaanse Molen

Eigenaar: gemeente Kruibeke

1187 andere watermolen op deze plaats

1516 bouw Spaanse molen

1562 gebouw door brand verwoest, herbouw op kosten van de graven van Vlaanderen

Na 1ste Wereldoorlog molen gemoderniseerd

1924 Poncelet-rad geplaatst, gaande werk van hout vervangen door dubbele gietijzeren overbrenging, een unicum in Oost-Vlaanderen, nieuwe steenkoppels

Jarenlang eigendom van de familie Vilain XIV

1963 beroepsmatig malen gestopt

Ten tijde van Bert Peleman werd de molen toeristische trekpleister, waar ook het internationaal Reinaert de Vosmuseum gevestigd was

1982 beschermd dorpsgezicht

1996/97 grondige restauratie

1998 monument

Bronnen:

Internet: Molenecho's | Belgisch Molenbestand

Brochure: Getijdenmolens in West-Europa, Cultura 2000

Rupelmonde een monument herleeft, Gemeente Kruibeke-Rupelmonde, 2002

Ir. F.Stokhuyzen, Molens, Bussum 1981, Hoofdstuk over Watermolens

Het rietdekken van molens enz.

Vroeg of laat krijgt bijna iedere vrijwillige molenaar te maken met het feit dat de molen opnieuw van een nieuw rietdek dient te worden voorzien. Het is dan nuttig om te weten waaraan een nieuw rietdek dient te voldoen en hoe het aangebracht dient te worden.

De wijze van rietdekken van molens wijkt sterk af van die zoals gebruikelijk bij woonhuizen en boerderijen. De reden hiervan is de invloed van het wiekenkruis erop tijdens het in bedrijf zijn van de molen en het nagenoeg loodrecht afhangende rietdek.

Ook de Rijksdienst voor de Monumentenzorg besteedt hier aandacht aan in haar infobulletin Nr. 11 bladzijde 3.

De invloed van het molenlijf passerende wiekenkruis is het herhaaldelijk wegvallen van de winddruk op het rietdek, waardoor er voortdurend beweging zit in het pakket, men kan dit ook daadwerkelijk voelen aan de binnenzijde van het rietdek. Het rietdek dient dan ook veel strakker op de rietlatten getrokken te worden dan zoals gebruikelijk op veel vlakker liggende rieten daken van woonhuizen en boerderijen. Zou men dit strakker binden en uitvoeren met koper- of roestvrij binddraad, zoals voorgeschreven, dan worden de gaarden doorgesneden wat tot gevolg heeft dat het rietdek los komt te liggen. Dit laatste heeft weer tot gevolg dat tijdens het bovengenoemde opveren van het rietdek bij het passeren van de wieken het riet tamelijk snel gaat uitzakken

met alle gevolgen van dien.

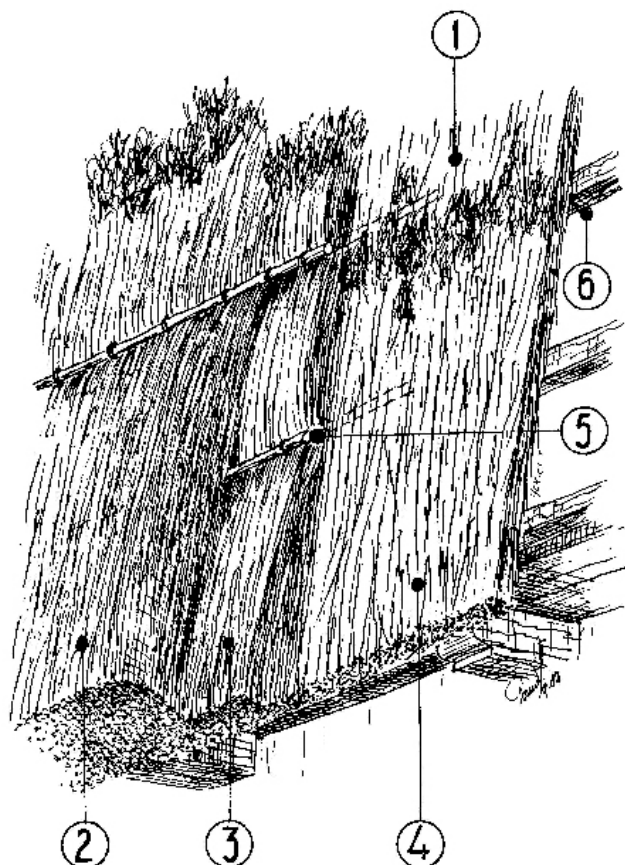
De gaarden gebruikt bij het rietdekken op een molen dienen dan ook 40 tot 50% dikker te zijn dan normaal gebruikelijk. Het gebruik van plastic pijp zoals toegepast in elektrische-installaties is sterk af te raden door de relatief te gladde buitenzijde. Ook het gebruik van metalen gaarden is sterk af te raden om te voorkomen dat er als het ware een metalen netwerk wordt gevormd waardoor een groter risico wordt gecreëerd voor blikseminslag in het brandbare rietdek.

Allereerst dient gezegd te worden dat niet iedere rietdekker in staat is om een molen behoorlijk te voorzien van een goed rietdek, dit is nl. een vak apart. Bij prijsaanvragen dient de desbetreffende firma een lijst te overleggen van molens die reeds door hem met het gewenste resultaat gedekt zijn.

Waar bij het rietdekken van een molen op gelet dient te worden is dat de rietdekker begint met het aanbrengen van een z.g. spreilaag van minimaal 4 a 5 cm dikte, hierbij dienen de rietstengels zodanig aangebracht te worden dat de top van de stengel met de pluimen naar beneden hangen. Deze wijze dient er voor dat de uitermate brandbare rietpluimen tussen deze spreilaag en het definitieve rietdek komen te liggen.

Het binden dient te gebeuren met touw van minimaal 3 mm dikte, en behoorlijk strak aangetrokken te worden uitgevoerd.

Ter verduidelijking voegen we hierbij nog een verklarende tekening bij.

1. de spreilaag
2. de definitieve deklaag minimaal 40 tot 45 cm dik en boven 30 cm
3. het eerste pakket bij aanvang van het rietdekken
4. het eerste deel van de spreilaag met afgeknipte pluimdelen
5. de gaarden
6. de rietlatten

Bij het gereed komen van het rietdek, kan dit behandeld worden met een brandvertragend middel, let wel brandvertragend, over de duurzaamheid is nog weinig bekend en geeft veelal een valse indruk van veiligheid.

Een beproefde methode om brand te voorkomen tijdens feestdagen, wanneer er veelvuldig vuurwerk wordt afgestoken is het plaatsen van een werkende roterende tuinsproeier boven op de kap, die ruimschoots voor de aanvang van deze festiviteiten wordt aangezet, dit is een probaat middel. Ook kan men vragen aan de brandweer de molen vooraf behoorlijk nat te spuiten.

Bij aflevering van het te gebruiken riet, dit laten opslaan op een ruime afstand van de molen, dit in verband met overslag van brand. Het riet dient met een dekzeil afgedekt te worden tegen regen; zie hiervoor de veel informatie bevattende bladen van de Rijksdienst die gratis opgevraagd kunnen worden. De reden hiervan is dat in het behoorlijk massieve rietdek geen broei ontstaat door het ingetrokken vocht, met alle gevolgen van dien.

G.J. Pouw

Stap verder bij herziening molenaarsopleiding

Ranko Veuger

Het is alweer een tijd geleden dat u iets hoorde van de werkzaamheden van de werkgroep 'Herziening molenaarsopleiding'. Even in het kort: het Gildebestuur gaf deze werkgroep in 2003 de opdracht om de bestaande opleiding te evalueren en daarna suggesties en verbetervoorstellen te doen voor de opleiding tot vrijwillig molenaar.

De werkgroep kwam met drie voorstellen. De opleidingsraad van november 2005 schrapte één van de drie voorstellen wegens te weinig animo. Vervolgens kreeg de werkgroep de nieuwe opdracht om de andere twee voorstellen (voorstel A en B) verder uit te werken.

De twee voorstellen

Voorstel **A** is gebaseerd op de huidige opleiding voor windmolenaar met toevoeging van verbeterpunten. In hoofdlijnen worden het lesmateriaal, de opleiding en de begeleiding van de leerling geoptimaliseerd door middel van een leerlingvolgsysteem, checklisten, toetsen, lesbrieven. Ook krijgen de instructeurs en gast-molenaars handvatten voor het opleiden.

Voorstel **B** kent dezelfde verbeterpunten maar biedt tevens de mogelijkheid om een deel van de opleiding te volgen en af te ronden met een Certificaat 'Basismolenaar'. Verder wordt de opleiding in voorstel B modulair opgezet. Dit houdt in dat de theoretische lesstof in modules wordt samengevat, aangeboden en getoetst.

Afdelingen zouden zo beter inzicht kunnen krijgen in de impact van de voorgestelde veranderingen.

De definitieve versies van de voorstellen zijn medio juli naar de afdelingen gestuurd ter bespreking in het bestuur of met de leden van de afdeling. Dit geheel naar het inzicht van het betreffende afdelingsbestuur. Eind oktober zijn alle stemmen uit de afdelingsbesturen binnengekomen met een kleine meerderheid voor voorstel A.

Op 4 november is de opleidingsraad wederom bij elkaar gekomen. Het bestuur maakte daar kenbaar dat het kiest voor voorstel A, waarbij wordt aangetekend dat er bij de uitwerking rekening gehouden moet worden met de mogelijkheid om in de toekomst toch over te gaan naar een opleiding in modules en een afsluiting met delexamens.

Het vervolgtraject

Lopende de raadpleging van de afdelingsbesturen heeft het bestuur besloten dat er al gestart kan worden met het uitwerken van de verbeterpunten. In de Gildebrief van juni 2006 is een oproep gedaan voor enthousiaste leden die daadwerkelijk aan de slag willen met het uitwerken van de herziening van de opleiding. Er hebben zich gelukkig een achttal vrijwilligers gemeld.

De oude en de nieuwe leden van de werkgroep zijn inmiddels tweemaal bij elkaar geweest om kennis te maken. Vervolgens is de werkgroep gesplitst in een actieve werkgroep, die met het vervolgtraject aan de slag gaat, en een klankbordgroep, die de werkgroep gevraagd en ongevraagd zal adviseren.

De actieve werkgroep bestaat uit Jan Jansen, Wim de Goeijen, Piet Lemmens, Pieter Hofkamp, Geert Buys,

Ingrid Friesema, René Vogels en Ranko Veuger. Jan Jansen treedt op als voorzitter van de werkgroep en Ranko Veuger vervult de secretarisfunctie. In de klankbordgroep heeft een aantal leden van de eerste werkgroep plaatsgenomen: Ada Meurs, John Houben, Petro van Doorne en Dick Jan Braay.

De werkgroep is ondertussen begonnen met het maken van een plan van aanpak waarin beschreven zal worden hoe de uitwerking van de verbeterpunten en de

invoering van het gekozen voorstel worden aangepakt. Belangrijke zaken die daarbij bekeken moeten worden zijn de planning, de manier en snelheid van invoering, de benodigde financiën en de communicatie en organisatie van de werkgroep. Voor de eerste uit te werken verbeterpunten zijn subwerkgroepjes samengesteld.

Ranko Veuger is secretaris van de werkgroep herziening molenaarsopleiding.

Reacties: secretaris@opleidingen.molens.org

Contributie en verzekeringen 2007

• per acceptgiro • per automatische incasso

Tot op heden zijn we als leden van het Gilde gewend, dat wij onze contributie en verzekeringen betalen via de acceptgiro, die wordt meegestuurd met de Gildebrieff van december.

In het betalingsverkeer wordt er met ingang van 2007 een aantal wijzigingen doorgevoerd, die redelijk verstrekkende gevolgen hebben voor de administratie van het Gilde.

De zgn. code 12 accepten vervallen, hiervoor komen in de plaats de zgn. code 13 accepten (zie rechtsonder op het inzenddeel van het accept (<13>)) en krijgt de penningmeester geen kopie meer van het inzenddeel van het accept, waarop de NAW gegevens en het lidnummer staan vermeld.

Juist het lidnummer is voor de penningmeester van belang voor het eenvoudig inboeken van de contributiebetalingen. Met alleen de NAW-gegevens is het veel omslachtiger en tijdrovender.

Op dit moment wordt de administratie zodanig ingericht, dat elk lid een betalingskenmerk krijgt, waaruit eenvoudig het contributiejaar en lidcode / lidnummer is te herleiden. Deze operatie kost nogal wat tijd, daarvoor moet ook de apparatuur /software worden aangepast en moet een systeemtest bij de Postbank worden ingeleverd, alvorens de penningmeester toestemming en een contract krijgt om de coderegel en het betalingskenmerk op de acceptgiro zelf in te printen.

U zult dus dit jaar uw lidnummer niet terugvinden in het betalingskenmerk (bestaat uit minimaal 9 tot 16 cijfers op het inzenddeel) en is het vak rechts naast het te storten/betalen contributiebedrag).

Het betalingskenmerk wordt er nu door de Postbank ingeprint en de penningmeester heeft een conversielijst, die dan het juiste lidnummer aangeeft.

Voor de leden, die het accept bij de bank inleveren verandert er niets, de penningmeester krijgt het betalingskenmerk teruggemeld en kan vervolgens via de conversielijst zien welk lid betaald heeft.

Degenen, die elektronisch bankieren wordt dringend verzocht het betalingskenmerk te vermelden, want alleen op die manier is het mogelijk de betaler te traceren.

Alles wat de penningmeester niet kan terugtraceren

wordt ingeboekt als een gift en komt de 'betaler' in april als wanbetaler in de administratie voor, waardoor hij/zij de kans loopt om als lid uitgeschreven te worden. U wordt dus dringend verzocht hierin de nodige zorgvuldigheid te betrachten.

Deze nieuwe wijze van werken (welliswaar verplicht) levert een besparing op in de bankkosten van € 0,09 per acceptgiro.

Naast de reeds genoemde acceptgiro zult u een machtigingsformulier aantreffen, die het de penningmeester, indien u daarmee instemt, mogelijk maakt om de contributie / verzekering éénmalig automatisch te innen.

Het voordeel daarvan is, dat

- u altijd op tijd betaalt,
- u geen risico meer loopt om als wanbetaler te worden uitgeschreven,
- de verzekeringen van kracht blijven, iemand die wordt uitgeschreven is ook niet meer verzekerd,
- de penningmeester de contributie op tijd binnen heeft,
- er geen kosten meer gemaakt behoeven te worden voor het verzenden van aanmaningen, toch elk jaar ca 300 tot 350 stuks,
- u wel baas blijft over uw portemonnee, want als een foutief bedrag wordt afgeschreven heeft u een maand de tijd om het bedrag via uw bank terug te laten boeken,
- u op tijd de gewenste verzekeringen heeft afgesloten.

Het verzoek is dan wel om zo spoedig mogelijk het formulier ingevuld in een gefrankeerde enveloppe retour te zenden aan de penningmeester, adres:

Hinkenkamp 43, 7963 DD RUINEN

Deze wijze van contributie innen kost het Gilde slechts € 0,07 i.p.v. € 0,30 bij een acceptgiro.

Als we op deze manier met zijn allen op de algemene kosten kunnen besparen, dan werkt dat in het voordeel van een gezonde boekhouding tegen lage kosten.

Wouter de Wekker, penningmeester/verzekeringen

Waarom verzekeren? -het hoe en waarom-

Het malen met of het verblijven op een molen brengt persoonlijke risico's voor de vrijwillige molenaar (geslaagd lid of lid in opleiding) met zich mee, die zich grofweg in drie categorieën laten verdelen:

- I Door het handelen (of nalaten) van de vrijwillig molenaar wordt schade toegebracht aan een ander, of aan eigendommen van een ander. Hiervoor kan men aansprakelijk gesteld worden. **Een aansprakelijkheidsverzekering kan deze schade dekken** (is in de contributie begrepen).
- II De (vrijwillige) molenaar kan een ongeval krijgen dat leidt tot dood, of minder erg, tot gehele of gedeeltelijke invaliditeit. **Een ongevallenverzekering keert bij overlijden een verzekerd bedrag uit** aan de nabestaanden, bij invaliditeit aan de verzekerde zelf.
- III Door het handelen van de (vrijwillig) molenaar wordt **schade berokkend aan de molen**, waarvoor de moleneigenaar u aansprakelijk kan stellen. Hiervoor biedt de standaard aansprakelijkheidsverzekering meestal geen uitkomst. Via het Gilde is daarom de mogelijkheid **een zgn. WA-plus verzekering af te sluiten**.

Verzekering II en III zijn collectieve verzekeringen die door het Gilde zijn afgesloten en waaraan de vrijwillig molenaar tegen betaling van een premie op vrijwillige basis kan deelnemen (geldt echter niet voor speciaal donateurs).

Elk gildelid is in het bezit van of wordt geacht in het bezit te zijn van de Groene Verzekeringsfolder, die door het bestuur beschikbaar is gesteld en bij aanmelding is verstrekt. Hierin wordt over de verzekeringen het één en ander nader uitgelegd.

Een actuele versie kan op verzoek van het gildelid o.v.v. het lidnummer digitaal beschikbaar worden gesteld, een papieren versie moet worden aangevraagd bij gildeverzekeringen en wordt tegen betaling naar het huisadres verzonden.

Vanuit het werkveld word ik toch regelmatig benaderd met de vragen: "Moet ik verzekerd zijn en waarvoor?" "Mijn instructeur is verzekerd, moet ik dan ook verzekerd zijn?"

Hierover is het volgende te melden:

1e vraag:

Als u bij een andere verzekeraar al tegen ongevallen en voor het werken met een molen verzekerd bent en de polisvoorwaarden geven aan, dat u voor uw hobby voldoende verzekerd bent, dan behoeft u verder niets te doen. De ongevallenverzekering is meestal helder.

De vragen gaan dan ook veelal over de WA-plus verzekering.

De meeste particuliere WA-verzekeringen dekken niet, of mogelijk hooguit een beperkt gemaximeerd bedrag, de schade aan de molen (veroorzaakt door schuld of buiten schuld van de vrijwillige molenaar).

Laat u voorlichten door uw verzekeringsmaatschappij.

De WA-plusverzekering is dus een WA-verzekering die (eventueel in aanvulling op een bestaande, gemaximeerde verzekering) ook schade dekt aan de molen als gevolg van een (te verwijten) handelen of nalaten van de vrijwillig molenaar, leerling of geslaagde, die er mee werkt. Het gaat weer om wettelijke aansprakelijkheid. U moet er dus de schuld van zijn, dat schade aan de molen ontstaat.

Bijvoorbeeld:

1. U heeft bij harde wind volle zeilen voorgelegd en de zwichtlijnen/hoektouwen zodanig onvoldoende/slordig vastgezet, dat deze na enige omwentelingen gedeeltelijk losschieten en de zeilen om de askop worden gewikkeld. De krachten zijn zo hevig, dat deze scheuren en zelfs gedeelten van het hekwerk meenemen. De schade is aanzienlijk. De WA-plusverzekering dekt in dit geval de schade onder aftrek van het eigen risico. Deze verzekering is een collectieve verzekering, dus is het eigen risico van € 2.500,00 voor rekening van het Gilde.
2. U zit gezellig in de molen aan de koffie te praten en heeft er geen erg in, dat er onverwachts een zware bui overtrekt, die u in uw waarneming gemist heeft. De molen slaat op hol en u ziet geen kans om deze verantwoord tot stilstand te brengen. Wat u ook doet, het gevolg is dat het wiekenkruis naast de molen terecht komt, in het ergste geval in een woning of op andere eigendommen van derden. De stormverzekering van de moleneigenaar dekt de aanzienlijke schade. Echter nu gebeurt het volgende: de verzekeraar van de moleneigenaar stelt u nu aansprakelijk voor deze aanzienlijke schade, omdat u verwijtbaar heeft gehandeld. U heeft de weersomstandigheden niet in de gaten gehouden en werd u door deze bui/storm overvallen met de genoemde gevolgen. In dit geval zal de WA-plusverzekering de schade tot het in de polis genoemde bedrag dekken, **mits u een WA-plus-verzekering heeft afgesloten bij het Gilde**. Zo niet, dan heeft de vrijwillige molenaar een probleem en kan/zal de verzekeraar in het slechtste geval de schade op hem persoonlijk proberen te verhalen. De gevolgen laten zich dan raden voor de persoonlijke situatie van deze molenaar. Juridisch zijn dit meestal zeer ingewikkelde gevallen waarbij op voorhand niet vaststaat of een aansprakelijkheidsstelling stand houdt of wordt doorgezet.

2e vraag:

Elk geslaagd lid of lid in opleiding - mits onder toezicht van een geslaagd lid of instructeur - moet persoonlijk tegen ongevallen of tegen schade aan de molen zijn verzekerd. Een lid in opleiding kan dus geen beroep doen op de verzekeringen die zijn instructeur voor zichzelf persoonlijk heeft afgesloten.

Ik hoop dat ik hiermede een aantal vragen die leven bij leden heb kunnen beantwoorden.

Indien er toch nog dringende vragen leven bij de leden, dan is een mailtje naar verzekeringen@vrijwilligemolenaars.nl voldoende en krijgt men zo spoedig mogelijk bericht terug.

Nog een kleine aantekening bij bovenstaande.

Per definitie zullen wij bij een schade niet direct onze WA- en WA-plusverzekering inschakelen, maar zullen altijd proberen in overleg een beroep te doen op de particuliere WA-verzekering van het gildelid.

Indien dit geen soelaas biedt, dan zal de WA- en de WA-plus verzekering van het Gilde worden aangesproken.

U begrijpt dat deze wijze van handelen moet worden gezien in het licht van het eigen risico voor het Gilde van € 2.500,00 per geval en per type verzekering.

Want laat wel duidelijk zijn, dat de molenaar te allen tijde "zijn kop bij het werk moet houden" en dat bij veel schadegevallen het risicofonds snel is uitgeput.

Wouter de Wekker, penningmeester/verzekeringen

Molententoonstelling 27 januari t/m 28 mei 2007

Door wind- en waterenergie aangedreven molens zijn niet alleen een schilderachtig aspect van ons verleden, maar ook een - weliswaar omstreden - belofte voor de toekomst. Nederland met zijn poldermolens, watermolens en windmolens geldt internationaal als het 'molenland' bij uitstek. De molen hoort naast de tulp, de klomp en de kaas in het rijtje van oer-Nederlandse symbolen. Dankzij de molen is ons 'landje aan de zee' groot geworden. 2007 is uitgeroepen tot het 'Jaar van de Molens'. Eén van de belangrijkste manifestaties tijdens dit themajaar is de grote tentoonstelling Molens. De tentoonstelling biedt voor het eerst een overzicht van uitbeelding van de molen in de Nederlandse kunst van de voorbije vier eeuwen.

Het kunsthistorische deel van de tentoonstelling zal achtereenvolgens te zien zijn in het Noordbrabants Museum in 's-Hertogenbosch, het Bredius Museum in Den Haag en het Drents Museum in Assen. In het Noordbrabants Museum zal naast het kunsthistorisch verhaal ook de geschiedenis van de molens in Nederland verteld worden.

Eén van de vele prachtige schilderijen die tentoongesteld zullen worden. Deze tentoonstelling geeft een goede indruk hoe de kunstenaar de molen zag en uitbeeldde.

Aan de hand van objecten en molenmodellen en met behulp van filmbeelden wordt ingegaan op het werken en leven op de molen en wordt stilgestaan bij de toekomst van de windenergie.

Leven van de wind

Er hebben in Nederland vele duizenden molens gestaan. Daarvan zijn er nu nog zo'n 1200 over. Molens waren in het verleden van groot belang. In de Gouden Eeuw waren ze de motor voor de grote economische en culturele ontwikkeling. Met molens konden meren en drassige gebieden worden drooggemalen en werd vruchtbare landbouwgrond gewonnen. Een moderne onderneming als de Verenigde Oostindische Compagnie stimuleerde de scheepsbouw, waardoor de vraag naar hout sterk steeg. De molens boden uitkomst: hier werden op grote schaal bomen tot planken gezaagd. Maar dat niet alleen, want molens verwerkten ook lompen tot papier, graan tot meel en zaden tot olie. In de 19de eeuw, met de opkomst van energiebronnen zoals kolen en olie, nam het belang van wind- en waterkracht af. Geleidelijk verdwenen ook de molens uit het landschap en uit dorpen en steden. In de 21ste eeuw speelt windkracht echter opnieuw een rol in de energievoorziening en verrijzen in Nederland steeds meer windmolens en windturbines. Het tentoonstellingsgedeelte 'Leven van de Wind' vertelt aan de hand van eeuwenoude modellen, ontwerpen, schilderijen en uiteenlopende gebruiksvoorwerpen en met behulp van moderne technieken de geschiedenis van de Nederlandse molen, vanaf 1407 tot op de dag van vandaag.

Meesters en Molens - van Rembrandt tot Mondriaan

In de loop der eeuwen zijn tal van kunstenaars geïnspireerd geraakt door wind- en watermolens. Beroemde meesters uit de Gouden Eeuw, onder wie Rembrandt (zelf een zoon van een molenaar), hebben molens geschilderd en getekend. Zij brachten het moderne Nederland van hun tijd in beeld met de molen als een cultureel kenmerk.

In de tijd van de Romantiek werden molens meer dan ooit gezien als een oer-Hollands fenomeen, als iets om trots op te zijn. In deze jaren van industrialisering en modernisering voorzagen de kunstenaars de teloorgang van oude tradities, van het ambacht van de molenaar en van de molen zelf. In hun schilderijen willen zij dat pittoreske verleden vasthouden.

Molens in Brabant en 's-Hertogenbosch

In Noord-Brabant staan 127 wind- en watermolens, verspreid over de hele provincie. In 's-Hertogenbosch hebben enkele tientallen molens gestaan. Die zijn allemaal verdwenen. Een door de Kring Vrienden van 's-Hertogenbosch samengestelde reconstructie laat in de tentoonstelling zien waar de molens in en rond de stad stonden.

Controleur gezocht

Voor de controle van de bliksemafleiderinstallaties op onze wind- en watermolens zijn wij op zoek naar een enthousiaste

Controleur

die deze werkzaamheden op vrijwillige basis zelfstandig kan uitvoeren. De werkbelasting per jaar komt gemiddeld neer op 8 - 12 molens en ca. 6 uur voor het opstellen van de meetrapporten. Uw regio bestrijkt de provincies Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Lidmaatschap van het Gilde is niet noodzakelijk. Ter beperking van de reistijd hebben personen die woonachtig zijn in Noord-Brabant onze bijzondere belangstelling.

Wat bieden wij?

- gebruik van een meetinstrument van het Gilde;
- een prima kilometervergoeding;

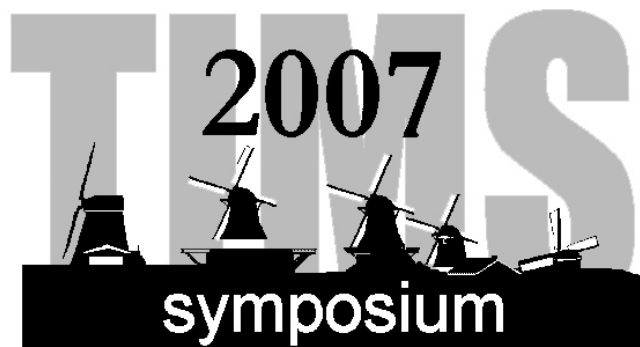
- een ongevallenverzekering (voor niet-gildeleden);
- speciaal lidmaatschap van het Gilde (voor niet-gildeleden).

Wat heeft u hiervoor nodig?

- een opleiding elektrotechniek (op MBO-niveau);
- een accurate werkwijze;
- een auto;
- een PC met minimaal Windows XP en MS-Word 2000 en MS-Excel 2000 en een kleurenprinter;
- een snelle internetaansluiting (ADSL of kabel).

Belangstellenden kunnen informatie verkrijgen bij Leo Tiggelman, coördinator bliksemafleidercontrole, via bliksemafleidercontrole@vrijwilligemolenaars.nl of telefonisch op nummer 06-22004848 of bij geen gehoor 0343-575684.

Inschrijving geopend voor TIMS Symposium 2007 in Nederland

In de kolommen van dit blad is al eerder aangekondigd dat van 2 t/m 10 juni 2007 een internationaal molen-symposium zal worden gehouden. De locatie is hotel Hampshire Inn 'Mooi Veluwe' in Putten (Gld.). Inmiddels

is de inschrijving geopend. Deelname aan het symposium staat open voor iedere geïnteresseerde, ook voor niet-leden van TIMS met internationale belangstelling. Wij roepen hierbij met name ook de laatste groep op om zich in te schrijven. Er is echter om praktische redenen een maximum gesteld aan het aantal deelnemers.

Het volledige programma inclusief excursies is te vinden op de speciale symposiumwebsite www.timsmills.info/tims2007. Hier kunt u ook het aanmeldingsformulier downloaden. Voor het aanvragen van ons papieren informatiepakket kunt u contact opnemen met het secretariaat, per e-mail: tims2007@tiscali.nl of telefonisch via 070-3460885. Hier kunt u uiteraard ook terecht voor alle andere vragen. Wij hopen straks velen van u te kunnen verwelkomen op ons symposium!

De symposiumcommissie

Waait hij nu wel om of niet

Het kon bijna niet missen. Was het de vorige keer dat dit artikel geplaatst werd de oorzaak van commentaar, dit keer bleef het eveneens niet uit. Maar we zijn er nog steeds van overtuigd dat het niet kan!

Diverse al of niet deskundigen wisten aanvullingen te geven die uiteindelijk op hetzelfde neerkwamen.

Wat de redactie ook opviel, was dat men het artikel niet goed had gelezen. Wat al vermeld was, dat wippen waarvan de koker het begeeft niet onder de categorie omwaaien valt, niet was doorgedrongen. Dat is en blijft een bedrijfsongeval te wijten aan achterstallig onderhoud. Men bracht zelfs tuinmolentjes in als argument. Maar goed, men leeft in ieder geval mee.

Op verzoek van de heer J. den Besten drukken we hierbij de berekeningen nogmaals af, daar vorige keer in het geheel een aantal storende fouten waren geslopen.

Gewichten

Twee roeden inclusief tuigage	4920 kg
As + wiel + vang + vangbalk etc.	7000 kg
Bovenhuis	16130 kg
Trap + Staart	2050 kg

Bovenhuis plus gevucht totaal 30100 kg

Ondertoren 33900 kg

Molen zonder scheprad, wateras en waterwiel 64000 kg

Oppervlakken :

Wienkruis met borden 4 x 0,74 x 10:	= 29,6 m ²
Hekken 30 x 4 x 1,7 x 0,05	= 10,2 m ²
Zomen 3 x 4 x 10 x 0,05	= 6,0 m ²
Wienkruis met borden	= 45,8 m ²

Stormend + kovelens en voorschild + baard
 $3,82 \text{ m} (4,025 + 0,62 + 1,5 \text{ m}) = 3,5 \text{ m}^2$
 Toren $(6,88 + 2,09) \times 7,00 \text{ m} = 31,4 \text{ m}^2$
 2

Kantelmoment bij windkracht 12 (= orkaan) is dan een winddruk van $63,64 \text{ kg/m}^2$ en een windsnelheid groter dan 117 km/uur is nu:

$P1 = 45,8 \text{ m}^2 \times 63,64 \text{ kg/m}^2 = 2914,7 \text{ kg}$
 $P2 = 23,5 \text{ m}^2 \times 63,64 \text{ kg/m}^2 = 1495,5 \text{ kg}$
 $P3 = 31,4 \text{ m}^2 \times 63,64 \text{ kg/m}^2 = 1998,3 \text{ kg}$

Het kantelmoment is nu:

$2914,7 \text{ kg} \times 12,56 \text{ m} = 36608,6 \text{ kgm}$
 $1495,5 \text{ kg} \times 10,25 \text{ m} = 15328,9 \text{ kgm}$
 $1998,3 \text{ kg} \times 2,50 \text{ m} = 4995,8 \text{ kgm}$

Het totale kantelmoment is: 56933,3 kgm

Dit wordt tegengewerkt door het eigen gewicht van de molen, die aan een hefboom werkt van $3,44 \text{ m}$. (We gaan er dus van uit dat de molen kantelt met als draaipunt A)

Het tegenwerkend moment is nu:

$64000 \text{ kg} \times 3,44 \text{ m} = 220160 \text{ kgm}$

Dit is bijna viermaal zo groot als het omverwerpend moment door de orkaan!!!

Er is dus geen sprake van een windkracht hard genoeg om de onderhavige molen omver te blazen dan moet de winddruk, $220160 : 56933,3 = 3,9 \times$ zo groot zijn dan bij Beaufort 12. Dit vergt een winddruk van $3,867 \times 63,64 \text{ kg/m}^2 = 246,09 \text{ kg/m}^2$.

Welke windsnelheid kan zo'n druk veroorzaken?

De formule luidt $v = \sqrt{2gh/\rho}$, waarin

v = gassnelheid in m/sec.

g = versnelling zwaartekracht in m/sec^2

h = dynamische stuwdruk in kg/m^2 ;

ρ = bij 30°C , 1027 millibar en 84%

luchtvochtigheid $= 1,17 \text{ kg/m}^3$

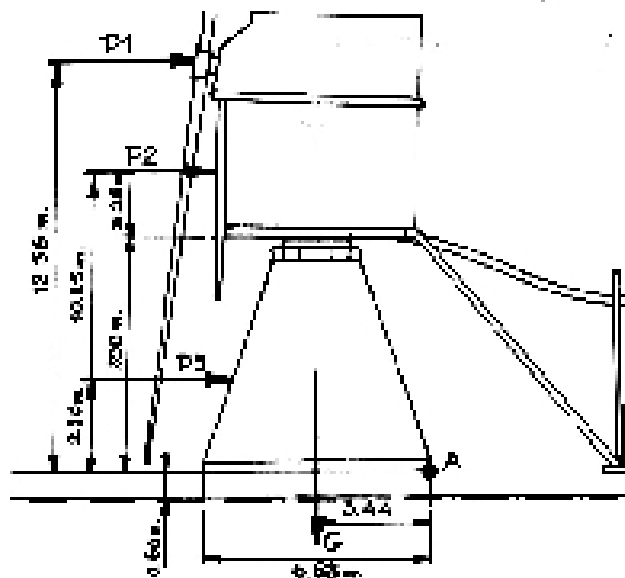
Uit de formule volgt dan $h = v^2/16,7$

Bij $h = 246,09 \text{ kg/m}^2$ is dan $246,09 = v^2/16,7$

Of: $v^2 = 246,09 \times 16,7 = 4109,7$

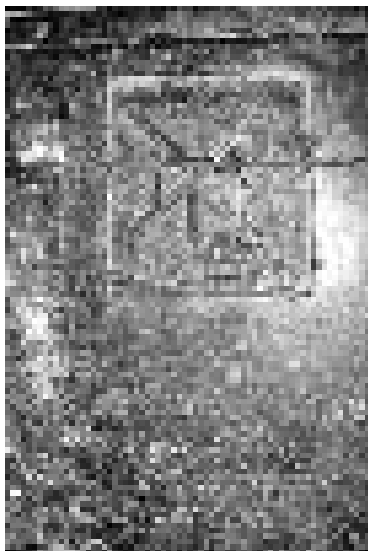
Of: $v = 64,1 \text{ m/sec.}$

Dit is een windsnelheid van 230,7 km/uur.

Een grafsteen met vervolg

In het septembernummer van ons blad stond een aardig stukje over onder andere de grafsteen van een molenaar in de kerk van Schoorl op blz. 9. Daar is echter wel iets over op te merken. In het bijschrift bij de foto staat dat het om molenaar Gerust zou gaan. Naar mijn mening is dat niet juist. Het betreffende gedeelte van de tekst op de steen luidt: Pieter Laan Gerust Den 4 Januari 17.. Iedereen moet zijn opgevallen dat alle eerste letters van de woorden met een hoofdletter zijn geschreven, dus

dat Gerust een naam is omdat het met een hoofdletter staat, gaat niet op. MooLenaar staat er zelfs met twee hoofdletters. Ik denk dat de molenaar Pieter Laan heette en dat hij (in de Heere) is gerust, dus overleden, op 4 januari van het jaar 17... Op www.familienaam.nl komt niemand voor met de naam Gerust, dus de kans is niet groot dat dit in de achttiende eeuw wel een familienaam was.

De naam Laan daarentegen is juist in Noord Holland wel populair. Op de site van het regionale archief waar Schoorl onder valt, www.archiefalkmaar.nl vinden we zelfs mensen met de naam Pieter Laan in de omgeving in de zelfde tijd. Omdat nog niet alle bronnen door het Alkmaarder archief op het net zijn gezet, kunnen we nog niet alles online vinden, maar daarvoor kun je altijd gratis in het archief zelf daar terecht. Ik heb even contact gezocht met mijn collega's van het Alkmaarder archief en zij kwamen al snel met de volgende reactie: "Op 8 januari 1767 werd het lijk van Pieter Laan aangegeven voor de belasting op het begraven in de klasse van 6.—", een voor die tijd behoorlijk bedrag. Nu weten we dus meteen zowel zijn correcte naam als zijn correcte overlijdensjaar en dat hij een goede boterham heeft verdiend als molenaar. Voor geïnteresseerden in de geschiedenis van molens en molenaars is het altijd goed het dichtstbijzijnde archief te bezoeken.

Gerrit Kouwenhoven vrijwillig molenaar in Veessen en streekarchivaris op de Noord-Veluwe

Najaarsexcursie van het Gilde van Vrijwillige Molenaars afd. Gelderland

Zaterdag 30 september jl. was onze excursie naar de molens in Schiedam, wandelend van molen naar molen.

Er waren 35 deelnemers en ook onze trouwe molenaar Rolf Peter Weichold uit Xanten, Duitsland, was met zijn gezin weer present.

Molen de Noord, ten voeten uit, met de stelling op 18,50 m.

Het was om 10.00 uur verzamelen bij museummolen De Nieuwe Palmboom. We konden de auto's gratis parkeren in de onmiddellijke nabijheid op het parkeerterrein van destilleerderij M. Dirkzwager b.v. (omdat het geen werkdag was).

We werden hartelijk ontvangen door de stadsmolenaar de heer Cock den Uyl en zijn vrijwilligers, die voor koffie en thee zorgden. In deze maalvaardige molen is tevens ondergebracht de molenhistorie van Schiedam en toont o.a. hoe het gaat, "van korrel tot borrel" en de maquette van de stad anno 1847. Rondom de stadsgracht 19 molens, allen werkzaam voor de jeneverindustrie. Er waren toen 20 brouwerijen.

Enkele gegevens van de vijf grootste molens ter wereld:

Molen	stellinghoogte vlucht		wiekvorm
De Nieuwe Palmboom	16.92	26.60	Oudhollands
De Walvisch	16.95	26.95	Oudhollands
De Noord	18.50	26.60	Oudhollands
De Drie Koornbloemen	16.00	26.60	Fauel met remkleppen
De Vrijheid	18.50	26.60	Fauel met remkleppen
Voor meer informatie, zie www.molendatabase.nl			

De allerhoogste is De Noord met enkele centimeters verschil met molen De Vrijheid.

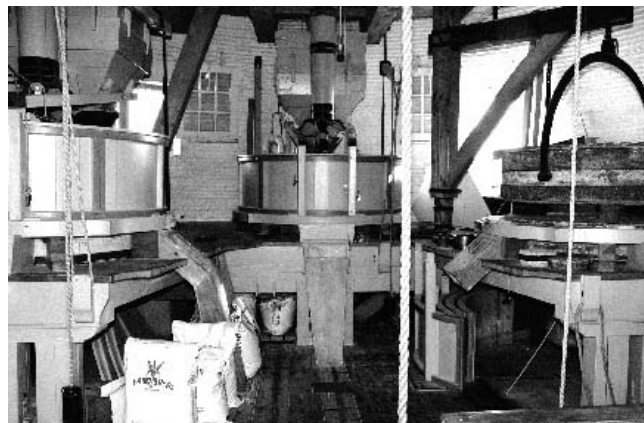
We hadden een uur om elke molen te bezichtigen. In alle molens werden we hartelijk ontvangen, er werd uitleg gegeven en vragen beantwoord. Het valt mij altijd op dat molenaars elkaar zo goed liggen.

In molen De Noord hebben we tevens de lunch gebruikt in een sfeervolle en gezellige ruimte. Voor lunch en bezichtiging was twee uur uitgetrokken.

Toevallig had de SOM, Stichting De Overijsselse Molen, die dag ook een excursie per bus naar Schiedam. Ada Meurs kwam ons nog even begroeten in molen De Noord.

Wat een grote prachtige molens en wat een inwendige ruimte en lange trappen.

Je kon hier nog echt de sfeer van het verleden proeven van hard werken, hoge productie, 10 ton op een lange werkdag. Het kaar met de maalstoel op dezelfde zolder. En wat een enorme steenspillen, de gekiemde gerst werd hier grof gemalen.

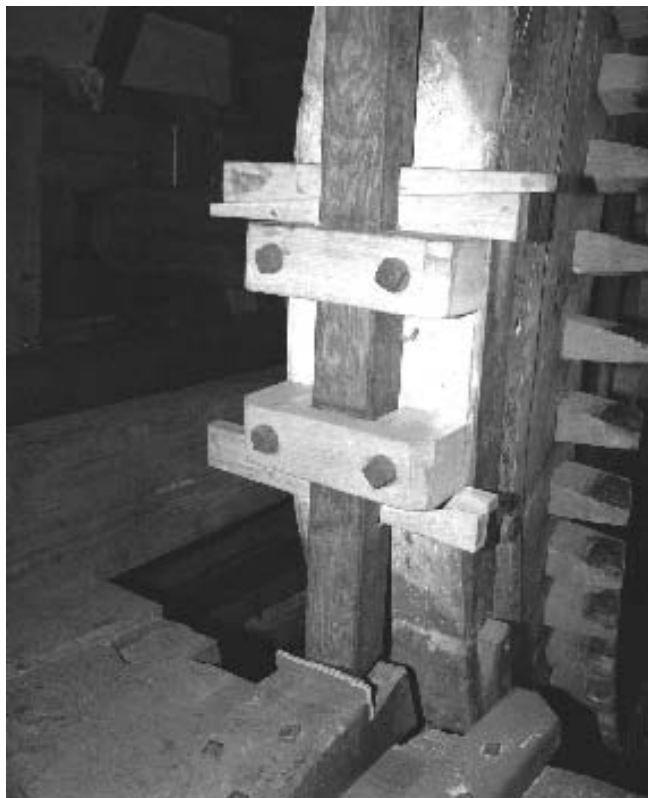
Een prachtig geheel voor de molenliefhebber, drie maalkoppels op een maalstoel.

Wat opviel, de stelling, zeer solide, elke ligger z'n eigen schoor, geen buitensluiting, de stellingdelen breed en dik grenenhout, in het verstek strak tegen elkaar aangewerkt, je voelde je echt safe op de stelling en dat moet ook op die hoogte. De staart met galghout is ook wel noodzakelijk met zulke lange schoren, aldaar geen leklatjes.

In de kap van de molens was de rijklamp voorzien van trek- en duwwiggen zodat de rijklamp in hoogte zeer nauwkeurig af te stellen was. Heel mooi gemaakt, leek wel meubelmakerswerk.

De eigenaren, gemeente Schiedam en Stichting de Schiedamse Molens, zijn trots op hun bezit en willen het goed in stand houden. Ook de Schiedamse bevolking is nauw betrokken bij de molens.

We boften met het weer, zonnige dag, geen regen en

Een rijklamp die je niet overal ziet. Uitgerust met nastelmogelijkheid m.b.v wiggen.

een zuidwesten wind kracht 3-4 die af en toe wel wat breed was.

Na molen De Vrijheid eindigde de excursie. We zijn veel dank verschuldigd aan de vrijwillige molenaars van Schiedam, een grote club mensen. 24 in getal, van jong tot oud die er alles aan doen om de molens in stand en draaiende te houden.

Wij hebben na enige omzwervingen, het exterieur van molen De Nolet bewonderd. Wij waren zeer verbaasd over de prachtige uitvoering van romp en stelling.

Het wiekenkruis doet wat vreemd aan, de staart is flauwekul, het is een zelfkruier maar ja, hij moet er toch als een Schiedamse molen uitzien.

Stellinghoogte, 25.00 m.
Vlucht, 29.85 m.
Voor meer informatie, Louis Vrijland
<http://home.planet.nl/~vrijl002/>

Verslag: Jan Simon
foto's: Dirk-Jan Abelskamp, vrijwillige molenaars op molen Nooitgedacht te Warnsveld.

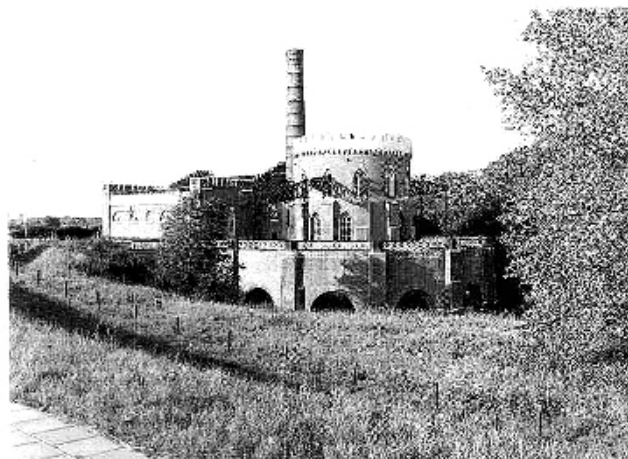
Ondanks de bomen langs de singel heeft molen De Vrijheid er in het geheel geen last van. Door de forse afmetingen steekt hij er ruimschoots boven uit.

Maalwerk. Wind of stoom.

De landelijke molendag heet tegenwoordig landelijke molen- en gemalendag. Bij een lezing en volgende rondleiding door Museum De Cruquius werd ik geconfronteerd met de zorg voor droge voeten in Nederland en de keuze tussen wind en stoom. Ik moest direct denken aan de inzet nog niet zo lang geleden van windmolens in het noorden van Friesland om het water te keren.

Het was Leeghwater die in 1629 het eerst een voorstel deed om de Haarlemmermeer droog te leggen. Het zou tot 1839 duren voor aan de drooglegging werd begonnen.

Leeghwater stelde voor met 160 achtkante molens vierhoog malend (dus veertig molengangen) de polder droog te malen. De kosten zouden 3.900.000 gulden bedragen. Het ging niet door. In de daarop volgende eeuwen werkten "grote" waterbouwkundigen als Cruquius, Bolstra en Goudriaan aan plannen. Ook hun voorstellen gingen niet door. Terwijl door stormen de 'Waterwolf' bij overstromingen grond opslokte rond het

De Cruquius, circa 1860.

In 1839 haalde een wetsvoorstel het in de eerste ronde niet. Maar in het Nederlandse poldermodel, waarin een

En toen kwam de discussie. Wind of stoom. In eerste instantie volgde de voorbereidingscommissie een voorstel tot bemaling door in totaal 79 windmolens en drie stoomvrijzelmolens. Maar de voorstanders van stoom stelden dat een te gunstig beeld was geschetst van de prestaties van windmolens en dat men uit ging van een te hoge prijs van steenkool voor de stoomgemalen. Ook de schaalvoordelen kwamen niet in beeld werd beweerd. Verdeeldheid zoals dat in ons polderland ook past. Nieuwe commissie dus. Een half jaar na de troonsafstand van Willem I kwam hun rapport van 56 pagina's (kom daar nog eens om !) uit. De nieuwe techniek won. Het vergelijkingsstaatje wil ik u niet onthouden. Stoom kostte minder dan de helft.

[illegible]

Twee van de prachtige molen modellen zoals te zien zijn in het museum. Jammer is dat beide in de rouw staan.

De aanschaf van stoommachines was duurder, maar de voordelen schuilden in de exploitatie. Het aantal van zes stoommachines werd uiteindelijk veranderd in vier naar vijf nog zwaardere gemalen. Cruquius, Leeghwater, Lynden, Halfweg, en Spaarndam.

In 1932 werd de Cruquius buiten werking gesteld. In 1934 nam het KIVI (Koninklijk Instituut Van Ingenieurs) het initiatief voor het behoud van het gemaal. Het werd het museum waar wij dit stukje geschiedenis nog tot ons kunnen laten doordringen.

Wie geïnteresseerd is kan terecht in het Museum Cruquius, waar ook in een aardig boekje meer details te vinden zijn over bovengemelde geschiedenis.

Huub van Est

DE

GAAT VOOR Ú OPEN!!!

Geen molenliefhebber mag MOLENWERELD missen;
het maandblad boordevol molens en aanverwante zaken als:

*Actualiteiten Molengeschiedenis Biotoop
Bedrijf en Techniek Molenbehoud Opinie*

Verder te veel om op te noemen... MOLENWERELD verschijnt elf maal per jaar in minimaal 40 pagina's per nummer op A4-formaat, omslag in kleur en rijk geïllustreerd.

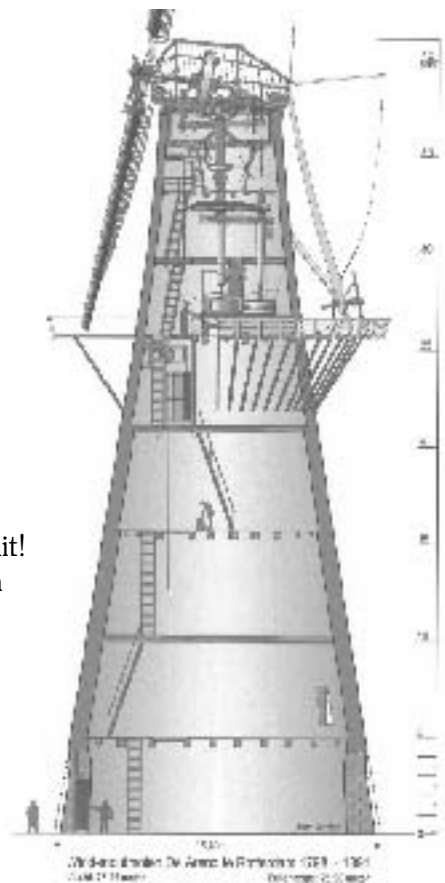
Nog geen abonnee? Ruim 400 pagina's boordevol molens per jaar kosten € 47,50 ongeveer € 0,10 per pagina. Ieder nummer telt ruim vijftig afbeeldingen, meer dan vijfhonderd in een jaar voor minder dan € 0,10 per prent.

SPECIALE AANBIEDING: in januari 2007 komt NUMMER 100 uit! Dat vieren we! Mensen die nog nooit abonnee zijn geweest en zich voor 31 december 2006 opgeven betalen voor hun abonnement over 2007 geen € 47,50 maar slechts

€ 35,00!!!

Opgeven?

Molenwereld Antwoordnummer 12104,
2740 WD MOERKAPELLE tel./fax 079-5931303
e-mail: info@molenwereld.nl

Boekenbericht

Standerdmolenboek

Onze stichting "De Kerkhovense Molen" heeft beslag weten te leggen op nog een aantal (de laatste) exemplaren van het boek "De Standerdmolen" door Erik Tijman, Jan Scheirs en Dick Zweers. Wij willen dit nu aanbieden aan liefhebbers voor de prijs van € 25,00 afgehaald bij één van ons thuis of op zaterdagmiddag op de Kerkhovense Molen in Oisterwijk. Als we het thuis moeten sturen komt er € 7,00 aan verzendkosten bij dus dan wordt de prijs € 32,00. Het boek zal ook te koop zijn op de jaarvergaderingen van De Hollandsche Molen en van het Gilde van Vrijwillige Molenaars voor € 25,00. De eventuele baten van de verkoop komen ten goede aan onze molenstichting.

Het boek is te bestellen door overmaking van € 32,00 op rekeningnummer 8241763 t.n.v. Stichting De Kerkhovense Molen te Tilburg. Vermeld a.u.b. bij de mededelingen **uw naam en adres**, zodat we u het boek inderdaad kunnen toesturen.

Voor verder informatie: Hub van Erve, 013-5362100 en Jan Scheirs, 013-5053278
Of: hubvanerve@home.nl

Werking van de pelmolen

Nadat reeds enige tijd de facsimile-uitgave van het bekende handschrift van P. Havik was uitverkocht, heeft het bestuur van het Gilde besloten een nieuwe uitgave te laten verzorgen.

Inmiddels is deze uitgave gereedgekomen. De inhoud is (uiteraard) hetzelfde gebleven, doch de kaft heeft een kleurenomslag gekregen met daarop een afbeelding van pelmolen "De Sint Pieter" te Zaandam.

Daarnaast is door Peter Prins een CD-rom gemaakt met daarop een begrippenlijst (als pdf-file) van het pelbedrijf in zowel de Zaanse als Groningse terminologie. Deze begrippenlijst is inmiddels ook beschikbaar voor leden van het Gilde.

De prijs van het boekje bedraagt 11,50 Euro exclusief verzendkosten. Voor boekje samen met CD-rom is de prijs 14,00 Euro exclusief verzendkosten. Voor de CD-rom alleen is de prijs 4,00 Euro.

Bestellen kan via de website of telefonisch bij Gildeverzendingen (zie voor in dit blad). Vergeet niet als u via de website bestelt om uw naam, adres en woonplaats in te vullen.

Hub van Erve

Geslaagden, proficiat!

Overzicht geslaagden van de najaarsexamens 2006

In de tweede helft van 2006 heeft de examencommissie van "De Hollandsche Molen" weer het examen voor het "Getuigschrift Vrijwillig Molenaar" afgenomen.

Dit gebeurde op 11 molens met in totaal 32 kandidaten. Van deze kandidaten zijn er 28 geslaagd. Een slagingspercentage van 87%.

Geslaagd zijn:

Windmolenaarsexamen

Donderdag 21 september 2006 op molen "De Korenbloem" te Oploo.

G. van der Heide, Tiel
P.G. Lieskamp, Beuningen

Maandag 25 september 2006 op de Bronkhorster molen te Bronkhorst

M.J. Nieuwenhuis, Bredevoort
R. van den Beld, Heerde

Donderdag 28 september 2006 op molen "Landzigt" te Zuid-Beijerland.

T.A. Blaak, Ridderkerk
J.W. van Beers, Bergen op Zoom
A.N.M. Hendriks, Etten-Leur

Donderdag 5 oktober op molen "De Zwaluw" te Hoogeveen.

A. Mulder, Hoogeveen
M. Brouwer, Nijeveen
H. Hiddink, Meppen.

Woensdag 11 oktober 2006 op molen "De Bonte Hen" te Zaandam

E.H. Busser, Hippolytushoef
M.J. Van Scheppingen, Hilversum
C.F.A. Pfeiffer, Weesp.

Dinsdag 17 oktober 2006 op molen "Eva" te Usquert

E.T.M. Nales, Ten Boer
M.R.S.J. van Oort, Groningen
J. Hoekstra, Groningen

Woensdag 18 oktober op de Noordermolen te Noordbroeksterhamrik

A.K. Wieringa, Loppersum
R.W. Strijbosch, Harkstede

Woensdag 25 oktober op de Borgelinkmolen te Denekamp

B.H.J.M. Falkmann, Haarle
S.P. Evers, Enschede

Donderdag 26 oktober op molen "De Vier Winden" te Reutum.

J. Hartman, Denekamp
J.A. Koehorst, Denekamp
H.A.G. de Lat, Denekamp

Vrijdag 3 november op de Broekmolen te Streefkerk

D. Barten, Groot-Ammers
D. Marangos, Bleskensgraaf
J.H.M. Verhaar, Roelofarendsveen
M.J. Schutte, Alphen a/d Rijn.

Het totaal aantal geslaagden voor het getuigschrift windmolenaars is hiermee 1373.

Watermolenaarsexamen:

Donderdag 21 september 2006 op de Watermolen te Oploo

J.H.J.M. Janssen, Baarlo

Het totaal aantal geslaagden voor het getuigschrift watermolenaars is hiermee 38.

Wij wensen jullie proficiat en hopen dat jullie nog lang en met veel plezier op je molen mag draaien en liefst malen.

Verder proficiat aan de instructeurs, gastgevend molenaars en alle anderen, die met hun belangenloze inzet en vrije tijd, hieraan bijgedragen hebben.

Het bestuur

**De redactie wenst de lezers, prettige feestdagen
en een voorspoedig 2007 als Jaar van de molens.**

Op 12 oktober 2006 is in zijn slaap overleden

Roelof Lemminga

Met Roelof Lemminga is waarschijnlijk één van de oudste actieve molenaars van Nederland overleden. Hij is op de dag af 91½ jaar geworden. Jaren lang leek hij onverwoestbaar als het op kracht aankwam. In juli jl. was hij nog echt actief en heeft hij De Dellen nog zelf gekruidd. Een paar maandagavonden daarna waren zijn krachten teveel afgenomen om de molen te bedienen. Een leven lang met molens. Zijn vader was molenaar op de zaag- en korenmolen De Vriendschap in Eexta. Op de foto in het Groninger Molenboek staat hij nog als jochie van 5 jaar. Een paar jaar later, toen bleek, dat het zagen met een elektromotor goed ging, zei pa tegen de

toen nog jonge Roelof: "leg hem maar aan de ketting jong". Hij bedoelde de roe van de molen en in de jaren daarna verdwenen de wieken, de kap en de stelling. Tot 1954 werd er nog gezaagd en gemalen. Toen werd het hele molencomplex met de grond gelijkgemaakt voor de verlegging van het Winschoterdiep. De inmiddels getrouwde Roelof verhuisde naar de Wijkstaat, waar ook nog in meel gehandeld werd. Verder werkte hij in die tijd in houtzagerijen, onder andere in Pekela. Tot in de 70er jaren was er nog een malerij aan huis.

Roelof was de laatste jaren één van de weinigen, die nog molenstenen kon billen. Hij maalde tot vorig jaar nog meel op De Noordstar in Noordbroek. Hij bediende behalve De Dellen tot een jaar of 12 terug ook nog een stel andere molens: de Westerse molen, de Olinger molen en de Noordstar. Als instructeur op De Dellen heeft hij vele molenaars in opleiding geleerd hoe een poldermolen en zelfwichting werkt. Verder was hij bekend om zijn kennis van het weer.

Op molendag, 13 mei 2000, werd hij benoemd tot Lid in de Orde van Oranje Nassau voor zijn verdiensten als molenaar/instructeur vanaf 1974. Een hele eer, waar hij zich nooit op heeft voorgestaan, maar die hij wel enorm heeft gewaardeerd. Ook het feestje voor zijn 90ste verjaardag en het 150 jaar bestaan van De Dellen heeft hem heel goed gedaan.

De gezelligheid stond bij hem hoog in het vaandel. De maandagavonden op De Dellen zijn beroemd in het Groningse. Bijna altijd een verzameling van molenaars en belangstellenden, pratend over molens en andere zaken. Een complete zoete inval, die de laatste maanden echter beneden in de molen of buiten plaatsvond. Traplopen ging niet meer. De laatste weken heeft hij in het ziekenhuis gelegen, waar hij in zijn slaap overleed.

We zullen hem missen.

Bestuur en molenaars van Molenstichting Oldambt

Hou streekeigenschappen in ere!

Marc Crins Molenzeilen

- ☛ *Nieuwe molenzeilen; diverse mogelijkheden.*
- ☛ *Reparaties van uw oude zeilen.*
- ☛ *Lui-matten*
- ☛ *Bil kussens (in zeildoek)*
- ☛ *Andere aanverwante artikelen*

Vraag vrijblijvend een offerte aan!

paardebloemstraat 28 -- 5953 GV Reuver
tel.: (077) 474 80 33 -- fax: (077) 474 80 34
gsm: (06) 20 94 98 05
www.molenzeilen.com

Vrouwelijke molenaars

Ontmoetingsdag een groot succes!

De Ster, De Lelie en de Pendrechtse molen... en twee zeer bevlogen molenaars.

Voor de vrouwen die bij elkaar kwamen om met elkaar hun plezier in molens te delen waren dat de doelen op zaterdag 4 november.

"Jeetje, wel veel op één dag", dacht ik toen ik vanuit de Ster op weg naar de Pendrechtse bij Alice in de auto zat samen met de Haarlemmers en: "Wat een geluk dat ik dit niet zelf hoeft uit te zoeken." Want Alice haar 'Tomtom Bernhard' loodste ons dwars door Rotterdam.

We hadden net een bezoek aan Bas Batenburg gebracht die ons met vreugde door de snuifmolens had geleid en dat is veel informatie in een korte spanne tijd! Nauwelijks de tijd om een koppie te doen na een lange rit vanuit het Alkmaarse.

Maar Barend Zinkweg had op de Pendrechtse molen de koffie klaar en Marie-Theres had er zelfgebakken voortreffelijke koek bij.

Beide molens waren relatief nieuw voor mij; ik had nog nooit een snuifmolen bezocht en een ronde stenen schepradmolen ook niet. Bovendien had die molen Dekker wiken en een trommel in de vorm van een schijf en ook die had ik nog nooit in werking gezien. Ik ben een goede molenaar maar een beetje een eigenheimer, dat blijkt maar weer. Bas en Barend waren echter beiden trotse molenaars en bezielde van het heilige vuur waardoor ik met een beetje jaloers gevoel afscheid nam en vond dat ik me onmiddellijk als vrijwilliger op de molens moest aanmelden.

Leek me geweldig!

Bij Marie-Theres Wilhelmi was het goed toeven. Zij had een meer dan voortreffelijke maaltijd voor ons gemaakt en dus konden we zonder zorgen even allemaal aan het woord.

Het was weer mooi!

Dank aan de molenaars Bas en Barend en Marie-Theres Wilhelmi voor een prachtige dag.

Aggie Fluitman, vrijwillig molenaar
van Molen C in Alkmaar

Het verzamelde vrouwelijk molenschoon.

Vanzelfsprekend

Een serviceconcept van Lavans

Sanitairhygiëne

Ruilpoetsdoeken

Bedrijfskledingbeheer

Vloerhygiëne

Hoofdkantoor:
Ringdijk 20
5705 CT Helmond
info@lavans.nl

Meer weten? Klantenservice:

0492 598180

Of kijk op

www.lavans.nl

Lavans
KRAAKHELDER ZONDER ZORGEN

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET

De basiscursus - op enkele hoofdstukken na gereed.
Alle overige lesstof wordt in de loop van de tijd nieuw vervaardigd en uitgegeven en zal in de loop van de tijd worden toegezonden.

De leden in opleiding dienen dit pakket bij aanmelding aan te schaffen (niet inbegrepen in de contributie!) het pakket is inclusief de 'verzamelinformatie praktisch lesmateriaal'.
De prijs bedraagt € 42,50

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS

Informatie XIII - Wieksysteem Ten Have.

Prijs € 7,50 (inclusief porto) nog enkele exemplaren verkrijgbaar

Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom? Waarom helt de bovenas? De tonmolen.

Prijs: € 7,50 (incl. porto).

Informatie XIX - Molenaarserveringen Jb.Kaal.

Prijs: € 7,50 (inclusief porto)

Informatie XXII - Bovenassen.

Prijs: € 7,50 (inclusief porto)

Mappen voor de basiscursus

Prijs: € 11,00 (incl. porto).

HACCP-Rapport Hygiëncode

Te bestellen via Gilde verzendingen

Inclusief porto € 30,00

Exclusief porto € 25,50

GRATIS UITGAVEN

- Informatiefolders
- Statuten en Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en en geslaagde leden
- Exameneisen
- Voorbeeld voor een Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder betreffende Gilde verzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt u contact opnemen met:

Gildeverzendingen

H.P.A. (Hub) van Erve

Hoevense Kanaaldijk 9

5018 EA Tilburg, tel. 013-5362100, of

verzendingen@vrijwilligemolenaars.nl

Wetenswaardige literatuur

Molens

Ir. F. Stokhuyzen

Kopie op A4-formaat.

Prijs: € 15 (incl. porto).

Te bestellen bij de Gildeverzendingen

Opleiding Watermolenaar

Ing. J. den Besten

Te bestellen door overmaking van € 23,- (incl. porto)

op girorekening 139754 t.n.v. J. den Besten te Loenen aan de Vecht

Wiekssystemen voor polder- en industriemolens

Te bestellen door overmaking van € 11,50 (incl. porto) op ABN AMRO rekening 55.44.45.050 t.n.v. G.J. Pouw te Naarden

Over molens der fam. Honig

Door: P. Boorsma

Prijs € 10,00 (incl. porto). Te bestellen bij Gilde verzendingen

Lesbrief Poldermolen compl. Prijs € 7,50

Lesbrief Korenmolen compl. Prijs € 7,50

Lesbrief Watermolen compl. Prijs € 7,50

Deze lesbrieven zijn bedoeld voor leerlingen van de hoogste klassen van het basisonderwijs of de laagste klassen van het voortgezet onderwijs

De lesbrieven omvatten de lesbrief zelf voor de leerlingen, een docentenhandleiding en een werkblad.

Pellen van gerst tot gort

Lesbrief voor molenaars

Uitgave van Stichting Groninger Molens, Lopende diep 8, 9712NW Groningen. Prijs € 6,00 (excl. porto)

Werking van de pelmolen

door: P. Havik

Prijs € 11,50 (incl. porto). Te bestellen bij:

Gildeverzendingen

Zingende Stenen D.J. Abelskamp

Prijs: € 21 (incl. porto)

Dit boek is te bestellen door overmaking op Raborekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk

Allerhande informatie via onze website

www.vrijwilligemolenaars.nl

Voor bestellingen van molen artikelen bij De Hollandsche Molen, kan men gebruikmaken van het E-mail adres dhm@molens.nl

© 2006 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars.

Niets uit deze uitgave mag worden vervaelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevens-verwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Redactie

Allerhande informatie via onze website:
www.vrijwilligemolenaars.nl

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:

15 maart 2007

Wie kopij op diskette aanlevert, gelieve dit te doen in wp09, of Word 2000 in platte tekst, dus niet met een eigen opmaak en/of indeling. Aanleveren via e-mail is ook mogelijk
Redactie@vrijwilligemolenaars.nl

